

NATIONAAL PARK
DE BIESBOSCH
EN DE
HARINGVLIETSLUIZEN

Voorwoord

In 1970 werd het Haringvliet afgesloten, wat het einde betekende van de Biesbosch als zoetwatergetijdengebied. Nu, 28 jaar later, ligt de MER Beheer Haringvlietsluizen ter visie. Rijkswaterstaat is er voorstander van om de Haringvlietsluizen verder en vaker open te zetten. Gebeurt dit, dan zal het getijdenverschil in de Biesbosch (hoewel nog altijd 'getemd') vergroot worden ten opzichte van de huidige situatie. Tevens zal de invloed van de rivieren, door de herstelde 'botsing van zout en zoet', weer toenemen in het gebied. Grotere delen van de Biesbosch, die voor 90% onbedijkt is, zullen blootstaan aan rivierdynamiek en dus overstromingen. Dit mogelijke herstel van de ecologische relatie tussen zee en rivieren is toe te juichen. Velen van ons staat nog de rauwe, weerbarstige Biesbosch van vóór 1970 voor ogen. Ze vormde het meest karakteristieke landschap van de Lage Landen. Het mag dan ook een gelukkige zet genoemd worden om dit gebied uit te roepen tot Nationaal Park en tegelijkertijd te denken aan een (gedeeltelijke) restauratie.

Hoe zal de natuur op de gewijzigde situatie reageren? De Biesbosch was al vóór 1970 de bezinkput van Noordwest-Europa, is dit nog steeds en zal dat nog lang - ook bij een sterke kwaliteitsverbetering van het Rijn- en Maaswater - blijven. De (water)bodem van de Biesbosch is erg vruchtbaar en lokt vele soorten planten en dieren in bovendien grote aantallen. Zij hebben echter te lijden van het zwaar verontreinigde slib.

'Gevoelige' planten en dieren hebben er zeker weinig te zoeken. Is dit erg? Gezegd moet worden dat delta's per definitie bijna altijd toe vluchts oorden zijn (geweest) van 'robuuste' natuur, die tegen een stootje kan. Je kunt bovendien redeneren dat natuur meer is dan de biologische inhoud van een landschap; dat belevingswaarde een even legitieme maatstaf bij de beoordeling ervan is; dat voor de belevingswaarde vuil water en slib niet van belang zijn.

Deze filosofie is legitiem, maar in het veelstromenland van gedachten over natuurbeheer en -ontwikkeling is ruimte voor meerdere opvattingen. Binnen de oppervlakte van ruim 7000 ha, die het Nationaal Park meet, mag ook plaats zijn voor het in stand houden of creëren van kwetsbare natuur.

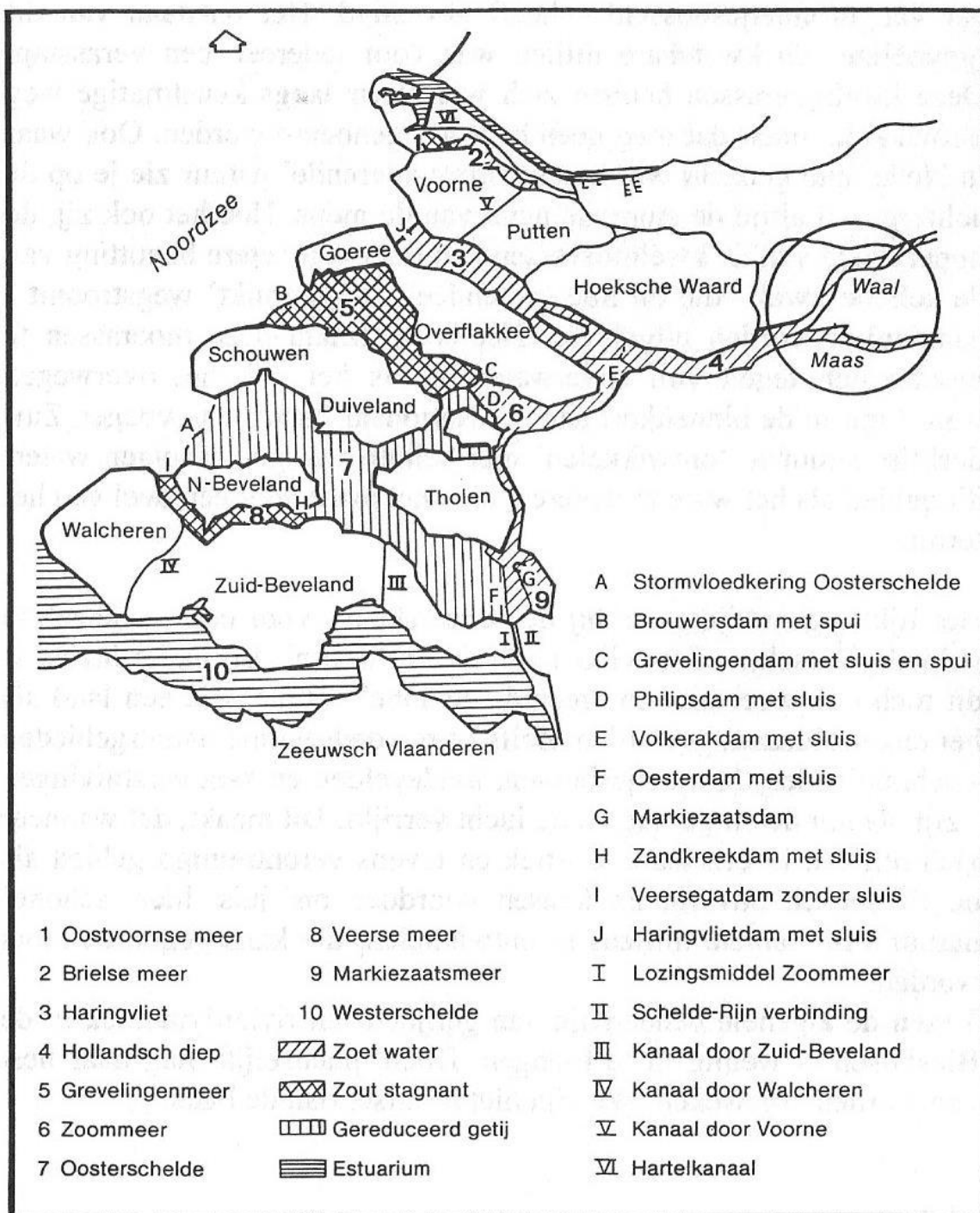
Zo hebben zich, midden in de Brabantse Biesbosch, onder aan de dijken van de spaarbekkens plaatselijk kwelmoerassen ontwikkeld, waarin zich zelfs het verspreidbladig goudveil - een vertegenwoordiger van bronnetjesbossen! - heeft gevestigd. Het ontstaan van dit 'gevoelige' en kwetsbare milieu was voor iedereen een verassing. Deze kwelmoerassen hebben zich weliswaar langs kunstmatige weg ontwikkeld, maar dat mag geen bezwaar genoemd worden. Ook waar in Nederland gedacht wordt aan 'zelfregulerende' natuur zie je op de achtergrond altijd de sturende hand van de mens. Hoe het ook zij, de oppervlakte van de kwelmoerassen kan door een betere benutting van de schone kwel - die nu nog grotendeels 'ongebruikt' wegstroomt - aanzienlijk worden uitgebreid. Het is raadzaam deze moerassen te beschermen tegen vuil rivierwater. Zo is het ook het overwegen waard om in de binnenkort aan het Nationaal Park toe te voegen Zuiderklip natuur te 'ontwikkelen' met behulp van gebiedseigen water; dit gebied als het ware te isoleren, al is het maar voor een deel van het terrein.

Het lijkt tegenstrijdig om bij de beheerskeuze voor een en hetzelfde gebied plaatselijk af te wijken van de 'grote lijn'. Bij nader inzien is dit toch ook weer niet zo vreemd. 'Schone' natuur is in een land als het onze zeldzaam geworden. Zelfs onze voedselarme natuurgebieden - schraallanden, bronnetjesbossen, heidevelden en zandverstuivingen - zijn vanuit de omgeving en de lucht verrijkt. Dit maakt, dat wanneer zich midden in een karakteristiek en tevens verontreinigd gebied als de Biesbosch onverhoopt kansen voordoen om juist hier 'schone' natuur van stabiele milieus te ontwikkelen, die kans gegrepen moet worden.

Tegen de algehele beheerslijn van getijden- en rivierdynamiek in de Biesbosch is weinig in te brengen. Doch, plaatselijk mag daar best van worden afgeweken. We zijn niet roomser dan de Paus.

Thijs Caspers,

publicist op het gebied van natuur en landschap

INLEIDING

Als natuur- en milieuvereniging van de gemeente Drimmelen volgen wij de ontwikkelingen rondom de Biesbosch op de voet.

Sinds 1985 nemen we deel aan diverse adviesraden en hebben we binnen onze vereniging een werkgroep Biesbosch die haar aandacht richt op de Zuidwaard, het Brabantse deel van het Nationaal Park.

Wijziging van het beheer van de Haringvlietsluizen staat nu volop in de belangstelling.

Voormalige landbouwpolders in de Biesbosch worden ingericht voor natuurontwikkeling. Het Zuiderklipgebied in het hart van de Brabantse Biesbosch zal spoedig een nieuwe bestemming krijgen.

Verder gaat er een evaluatie plaatsvinden van het Beheers- en Inrichtingsplan Nationaal Park de Biesbosch 1993-2004.

Redenen genoeg om eens stil te staan bij de toekomst van de Biesbosch.

We zoeken hierbij naar wegen voor duurzame natuurontwikkeling..

Om deze gebundelde artikelen voor iedereen goed leesbaar te houden, bevatten ze soms met een korte uitleg over de gebruikte begrippen.

Degenen die zich nader willen verdiepen verwijzen we naar de literatuurlijst achter in dit boekje.

Wij hopen dat onze teksten bijdragen tot bezinning, heroverweging, overleg en planontwikkeling met het uiteindelijke doel dat de natuur er wel bij vaart.

Wil Borm
Cor Huijgens

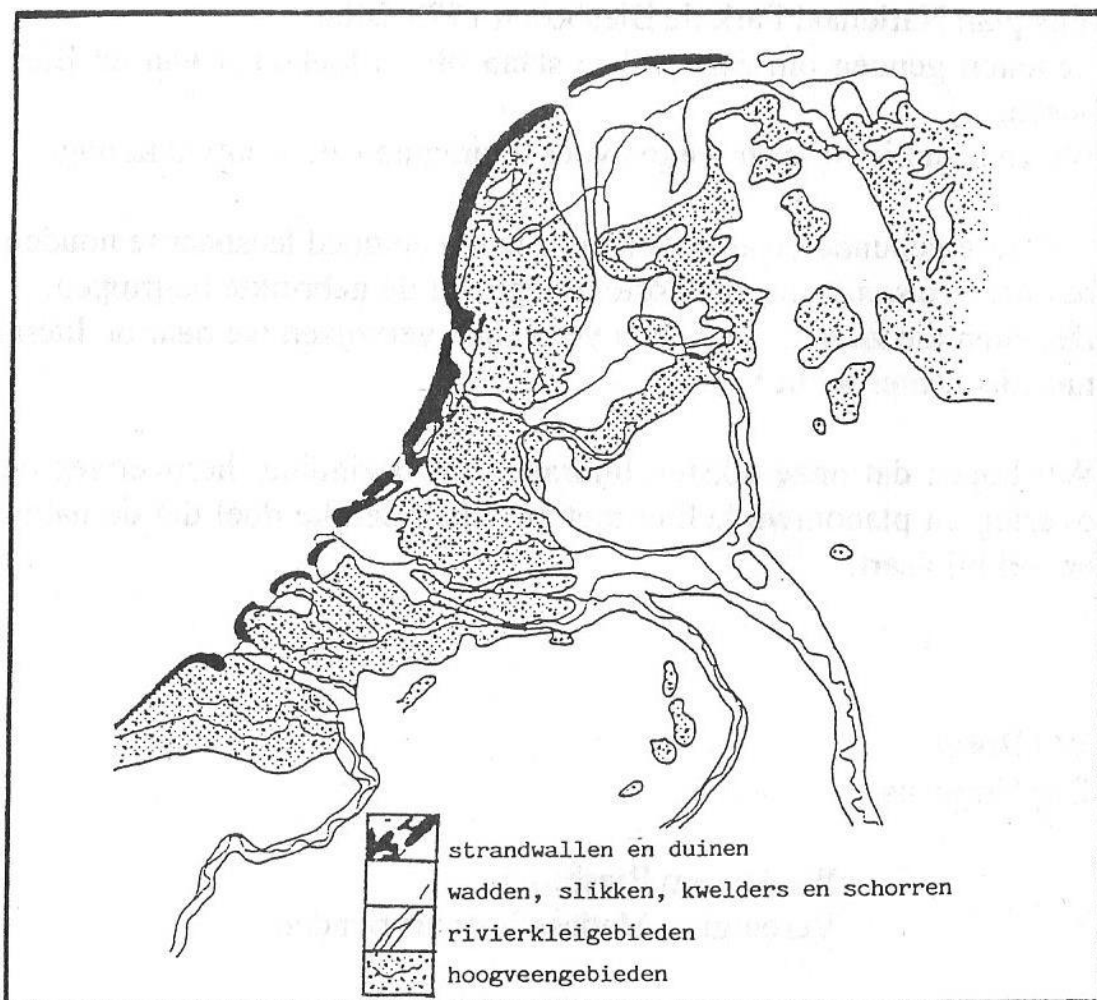
Werkgroep Biesbosch
Vereniging Madese Natuurvrienden

DE BIESBOSCH EEN ZOETWATERGETIJDENDELTA ?

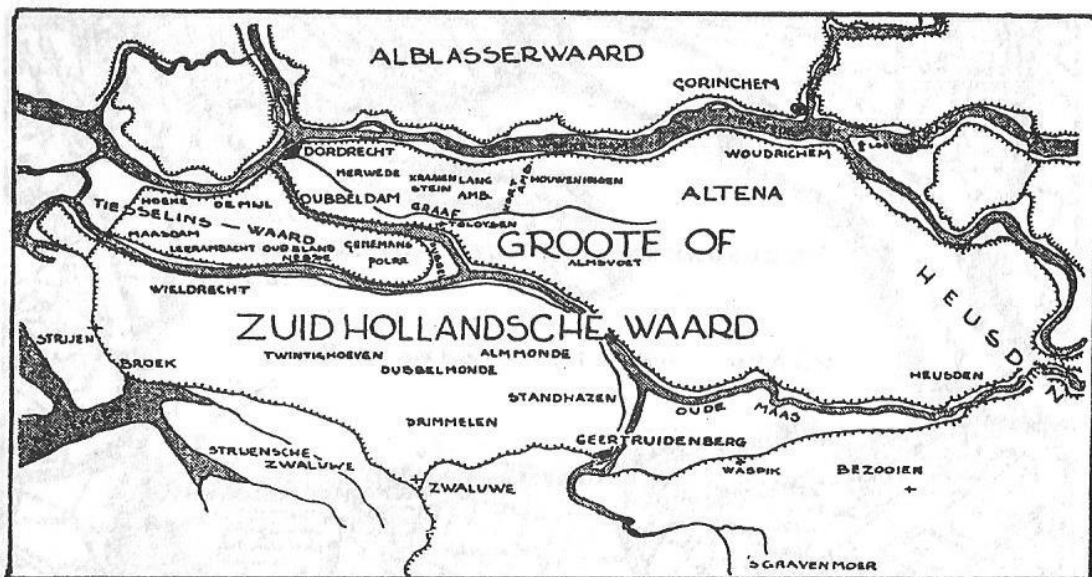
Laag-Nederland ontstond zo'n 8000 jaar geleden toen achter een vrijwel aaneengesloten schoorwal ter hoogte van de huidige kustlijn het water onder invloed van de rivieren zoeter werd en er zich een uitgestrekt veengebied kon ontwikkelen.

De streek waar de Biesbosch nu ligt behoorde tot het veengebied waarvan de Zuidhollandse venen en de venen van de Moerkant, de huidige Langstraat, deel uitmaakten.

Van dit Hollandveen is bitter weinig over, omdat het vanaf de vroege Middeleeuwen geëxploiteerd werd voor zowel zout- en turfwinning als landbouw.

*Reconstructie van het Nederlandse kustgebied ongeveer 2300 jaar geleden
(Naar Van Staalduinen et al., 1979)*

De Groote Waard (vóór 1421) naar Beekman's Geschiedkundige Atlas

Ontstaan Biesbosch

Onder leiding van de graven van Holland werden tussen Dordrecht en Geertruidenberg kleine poldertjes samengevoegd tot de Grote Zuid-hollandse Waard.

Door moertering, ontwatering, inklinking en oxydatie daalde het oppervlak aanzienlijk.

In de veertiende eeuw deed de watermolen haar intrede, zodat er vervolgens machinaal ontwaterd kon worden.

Zo zette men onbedoeld het proces van bodemdaling voort.

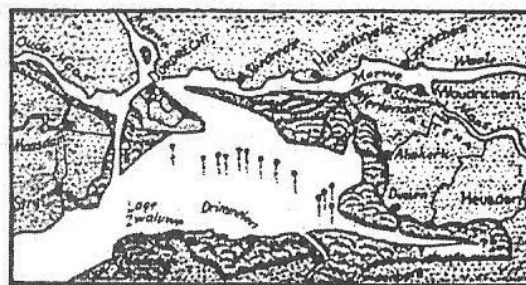
Deze door de mens veroorzaakte bodemdaling in het westelijk veengebied van de Zuid-Hollandse Waard leidde tot het ontstaan van een rijdende polder in het jaar 1421.

Tientallen dorpen, gehuchten en kastelen gingen ten onder tijdens de Sint Elizabethsvloed.

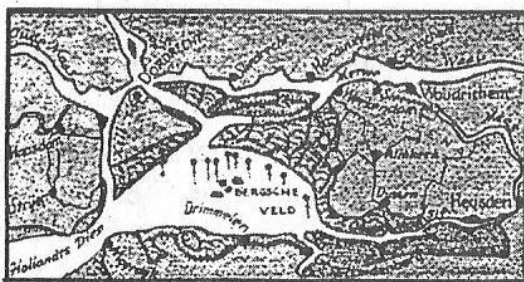
Van Dussen tot Strijen lag plots een enorme watervlakte, de Verdronken Waert van Zuyd-Holland, later bekend onder de naam Den Bies-Bos.

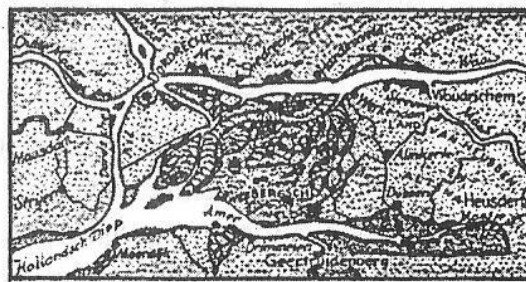
1550

1620

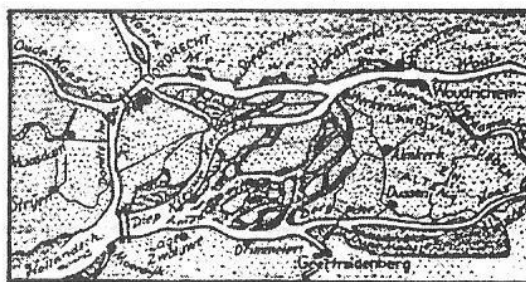
1720

1839

1904

1954

*Verlanding van de Biesbosch door de eeuwen heen.
(detail kaart Waterwinningbedrijf Brabantse Biesbosch)*

Na de afsluiting van het Haringvliet is er in de resterende delen sprake van versnelde sedimentatie (slibbezinking).

De invloed van de zee op de Biesbosch blijft onder alle omstandigheden geringer dan voorheen.

Afkalving van oevers en sedimentatie zijn nu de vormgevende processen in de geulen.

De oude Biesbosch komt niet meer terug, slechts de herinnering blijft. Maar wat brengt de nieuwe Biesbosch?

De keuze voor natuur en landschap

De drie resterende delen van de ooit intensief geëxploiteerde Biesbosch werden in 1985 tezamen een Nationaal Park in oprichting.

Dit op basis van het advies van de Voorlopige Commissie Nationale Parken (VCNP) om te streven naar een landschap met plassen, moerassen, venen en rijke moeraswouden, met verlanding en natuurlijke bosvorming als belangrijkste processen.

Projectgroepen en adviseurs gingen meteen werken aan een Beheers- en Inrichtingsplan (BIP), waarbij de definitieve keuze voor natuur en landschap op zich liet wachten.

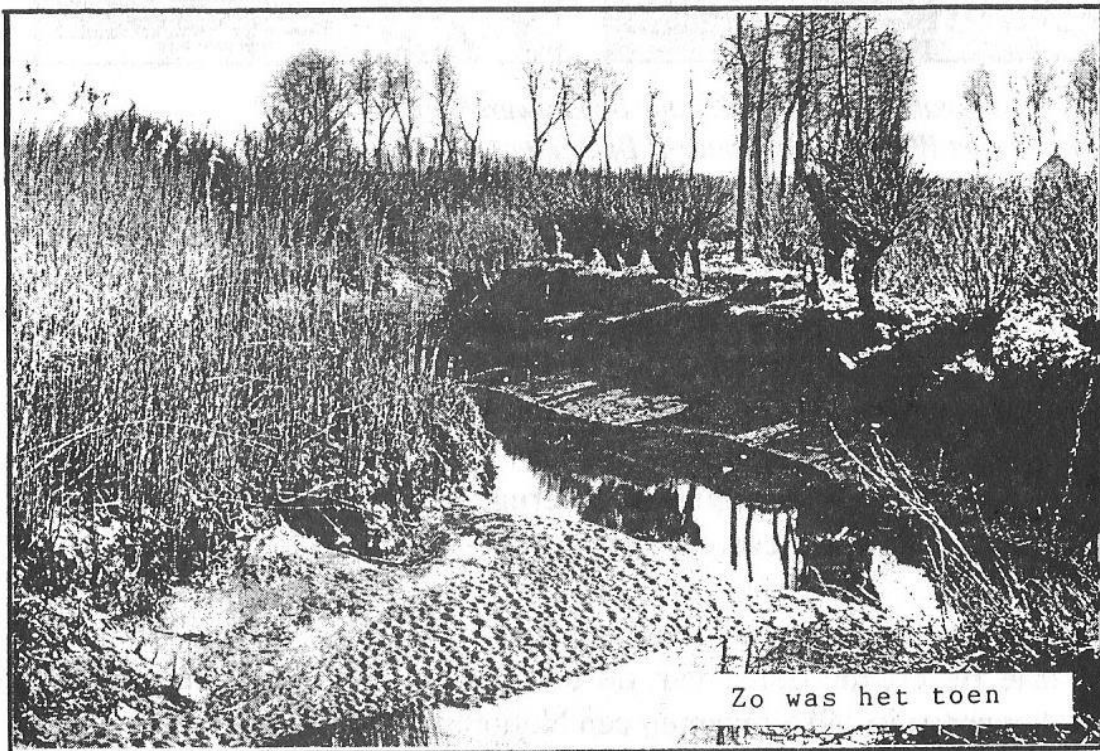
Pas bij de eindsamenstelling van het BIP in 1991 werd de knoop doorgehakt:

Vanwege de zeldzaamheid werd gekozen voor een zoetwatergetijdengebied. Waar Rijn en Maas tezamen komen maken de dynamiek van de rivieren en de getijden de vorming van een karakteristiek en steeds weer veranderend zoetwatergetijdenlandschap mogelijk.

De winst bij een getijdenvergroting wordt vooral gezien in het abiotische, in de niet-levende natuur: een langer behoud van het landschapspatroon door de 'hartslag' van het water.

Velen hebben bewust de tijd meegemaakt dat de Biesbosch een ruig cultuurgebied was met een zoetwatergetijdenmilieu.

De hang naar vroeger en de belevingswaarde van 'het land van het levende water' verklaren mede het enthousiasme voor deze keuze.

Zo was het toen

Het integraal overleg Haringvliet - Hollandsch Diep - Biesbosch vorderde gestaag en de Biesbosch kreeg in 1994 een plaats in de Ecosysteemvisie Delta van het ministerie van LNV.

Rijkswaterstaat onderzoekt intussen in hoeverre de ecologische relatie tussen de rivieren en de zee te herstellen is door gebruikswijziging van de Haringvlietssluisen.

Als het getij verandert.....

Het herstel van de relatie tussen zee en rivieren is een goede zaak.

Het estuariene karakter van Haringvliet, Hollandsch Diep en Biesbosch zal hierdoor aanzienlijk versterkt worden.

Het beheer van de Biesbosch, evenals dat van de overige betrokken gebieden, zal deels moeten inspelen op en zich tevens dienen te wapenen tegen de gevolgen van het definitieve sluisbeheer.

Na getijdenvergroting kan gezien worden in hoeverre processen die in gang gezet worden waardevol zijn en waar men maatregelen dient te nemen om bestaande processen te beschermen en voort te zetten.

Zover is het voorlopig nog niet. We zullen zeker zo'n tien tot twintig jaar geduld moeten hebben.

Twijfels aan de keuze.

Aan de andere kant is de Biesbosch te beschouwen als een ondergelopen waard die tijdens de verlandingsperiode van 1421 tot 1970 onder invloed van de zee en de rivieren een zoetwatergetijdenmilieu kende.

Vanuit deze zienswijze is zij geen oorspronkelijk getijdengebied, noch een wezenlijk onderdeel van het rivierensysteem -met uitzondering van de waterafvoerende Nieuwe Merwede en Amer- en komt de plaats van de Biesbosch in de Ecosysteemvisie Delta in een geheel ander daglicht te staan.

Is het reëel om een herstel van een verdwenen en tijdelijk zoetwatergetijdenmilieu als natuurdoel voor de lange termijn na te streven?

Als dit ingaat tegen de landschapsvormende processen is het onhaalbaar.

NATUURONTWIKKELING ONDER INVLOED VAN GETIJDEN IN DE BIESBOSCH?

Rijkswaterstaat (RWS) speelt sinds jaren met het idee het beheer van de Haringvlietsluizen te herzien.

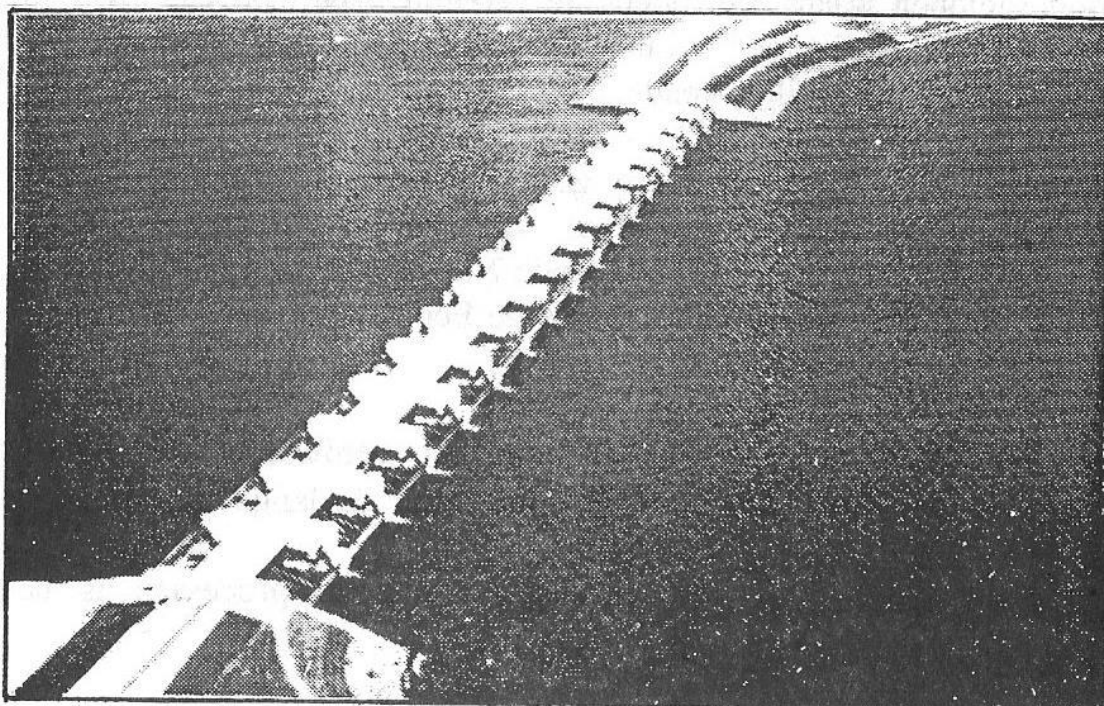
Dit met het doel: "Het na een integrale belangenafweging zodanig beheren van de Haringvlietsluizen dat dit goede voorwaarden biedt voor complete en evenwichtig opgebouwde levensgemeenschappen en duurzaam gebruik van de watersystemen ter weerszijden van de sluizen."

Rijkswaterstaat onderzoekt de mogelijke gevolgen van gedeeltelijk tijherstel om een objectieve afweging te kunnen maken ten opzichte van de huidige situatie.

Beheer Haringvlietsluizen

Vóór 1970 waren de meeste trekvisen vrijwel uitgestorven door watervervuiling en kunstwerken in de rivieren. De ecologische relatie tussen rivieren en zee was minder dan ooit tevoren.

Herstelpogingen van deze relatie zullen de situatie van ruim een kwart eeuw geleden naar verwachting niet overtreffen.

De Haringvlietsluizen

In Heerewaarden aan de Maas werd in 1957 de laatste zalm gevangen.

Er kleven nogal wat randvoorwaarden aan het gedeeltelijk tijherstel. Zo mag in het Haringvliet het zout niet tot het Spui doordringen en er moet tevens een constante hoge afvoer via de Nieuwe Waterweg blijven om daar zoutindringing tegen te gaan.

Bij lage Rijnafoeren gaan de sluizen meer dicht en de kans is groot dat ze soms geheel dicht moeten.

De gevolgen voor de levensgemeenschappen van de te verwachten brakwaterzones en van de overige biotopen die het grootste deel van het jaar door het getij beïnvloed zullen worden, laten zich raden.

Natuurontwikkeling

De eerste doelstelling van een Nationaal Park is natuurbehoud en natuurontwikkeling.

Bij de veranderende Biesbosch ligt de nadruk op natuurontwikkeling.

Natuurontwikkeling zien we als het scheppen van randvoorwaarden die de natuur mogelijkheden bieden zich door de jaren heen te ontwikkelen tot meer biodiversiteit in samenhang met waardeverhoging van de betreffende ecosystemen.

Eenvoudiger gezegd komt het er op neer dat er voldoende rust en regelmaat heerst om door de jaren heen een toename van natuurlijke rijkdom te krijgen.

Binnen het evenwicht dat ontstaat tussen de processen van de biotische en abiotische (levende en niet-levende) natuur vindt een ontwikkeling plaats in de richting van een voor die situatie kenmerkende climax.

We vragen ons af welke vormen de beste kansen bieden voor natuurontwikkeling in het Nationaal Park.

Extreme milieus

Een biotoop is het deel van de niet-levende natuur dat invloed heeft op een levensgemeenschap. Factoren als bodemsamenstelling, klimaat en waterhuishouding behoren hiertoe.

Extreme biotopen zoals zandverstuivingen, snelstromende beken en getijdengebieden zijn over het algemeen arm aan soorten, die echter zeer specifiek kunnen zijn. Zolang die biotopen een zekere stabiliteit of regelmaat vertonen, blijft natuurontwikkeling door de jaren mogelijk.

Zijn de grilligheden van een zodanige aard dat ze ontwikkelingen telkens teniet doen, dan is de aanwezige dynamiek alleen maar verstorend.

Hoe zit dat nu bij de terugkeer van getijden in de Biesbosch?

Terugkeer van een getijdenmilieu in de Biesbosch?

De 'winst' bij gedeeltelijk getijherstel zit in een langduriger behoud van het geulenpatroon door de abiotische processen.

Voor een dergelijk 'behoud' zijn er plannen om geulen te graven, dijken door te steken en doorstroming te gebruiken.

Zo tracht men de klok terug te zetten.

In '65 zag ik een laatste otter op polder de Plomp (WB)

Maar hoe zit het met de levende natuur?

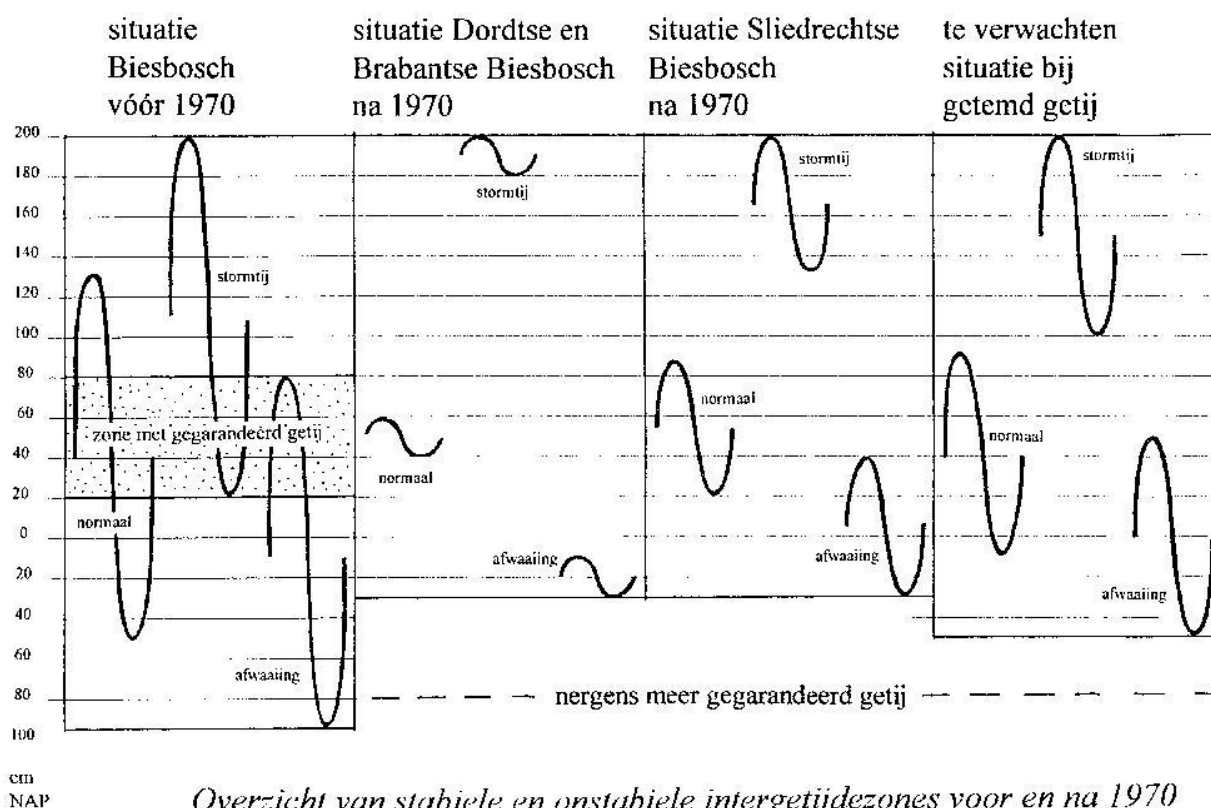
Vóór de afsluiting van het Haringvliet was er met een getijdenslag van 180 cm sprake van een zone met gegarandeerd getij, van een stabiel getijdenbiotoop.

Men wil nu onder de naam 'getemd-getij' een getijdeslag van 100 cm realiseren.

Op bijgaand schema ziet u dat er in de Biesbosch geen getijdenmilieu meer ontstaat. Waterstandschommelingen nivelleren de getijdenslag na 1970 geheel.

In combinatie met het grillige gedrag van onze rivieren zorgt deze getijdenvergroting alleen voor extra verstoring.

Planten die bestand zijn tegen de onrust -de planten van de zoetwatergetijden- zullen door gebrek aan concurrentie ongetwijfeld in aantal toenemen, maar van natuurontwikkeling zoals hiervoor omschreven kan geen sprake zijn.

Overzicht van stabiele en onstabiele intergetijdezones voor en na 1970

Botsende belangen

Rijkswaterstaat heeft directe invloed op het rivierwaterbeheer.

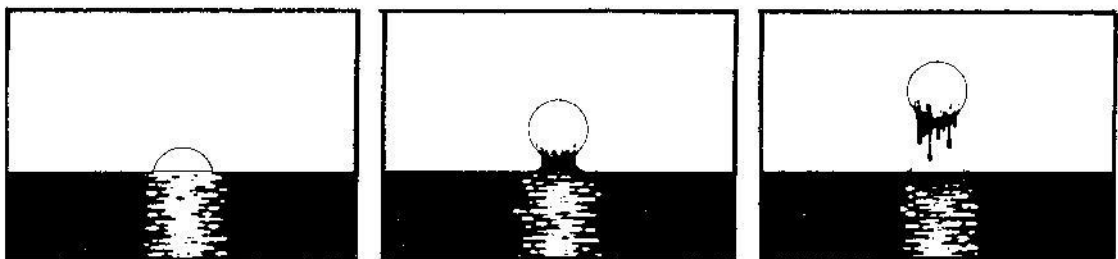
Met het meer open zetten van de sluizen wil RWS een geleidelijke overgang van zoet naar zout in het Haringvliet bereiken. Daarbij zullen oeverslag en slibbezinking sterk verminderen.

Het Overlegorgaan van het Nationaal Park draagt verantwoordelijkheid ten aanzien van het realiseren van beleid, waarbij biodiversiteit als resultaat van duurzame natuurontwikkeling op de eerste plaats komt.

Na onderling overleg zijn beide instanties begin jaren negentig vanuit dezelfde uitgangspunten gestart.

Gezien het voorgaande is het echter niet denkbeeldig dat er tussen het streven van Rijkswaterstaat en de belangen van het Nationaal Park een spanningsveld ontstaat.

Extra inspanningen kunnen nodig zijn om gebieden waar de natuur zich al tientallen jaren ontwikkelt of waar mogelijkheden voor toekomstige natuurontwikkeling aanwezig zijn blijvend te beschermen.

DE DREIGING VAN HET RIVIERWATER

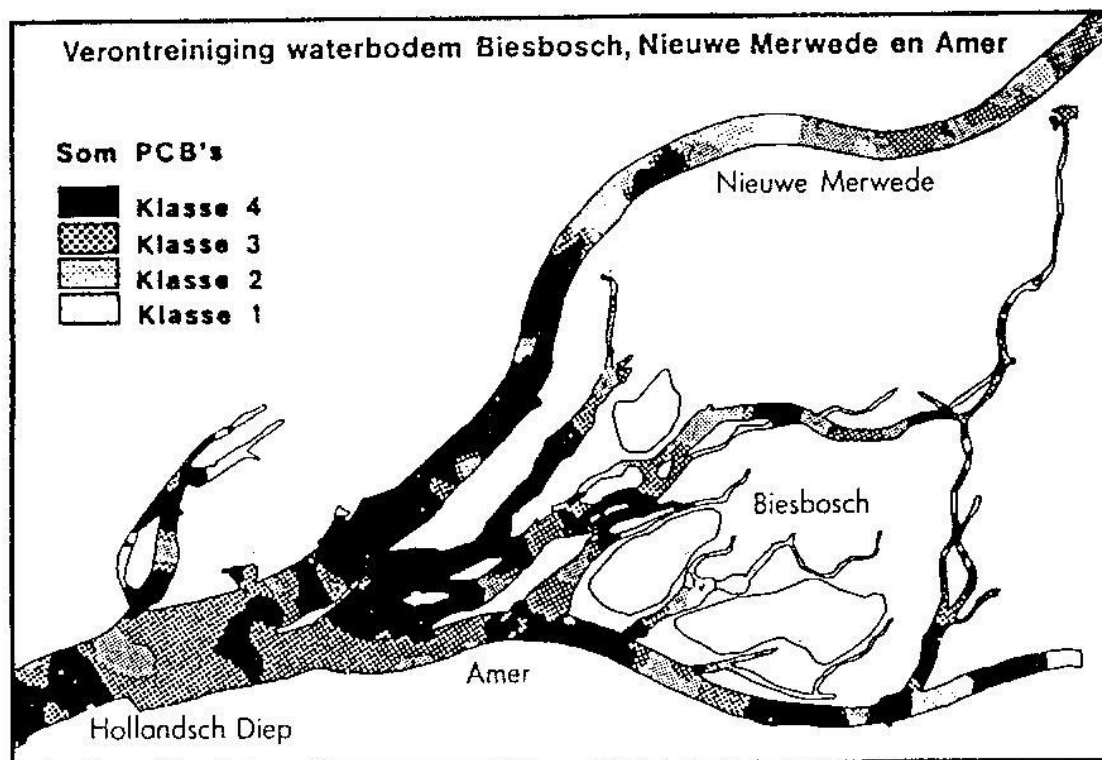
'Nergens anders in Europa is chemisch afval door de natuur zo mooi afgedekt als in de Biesbosch: ruisende wilgen, zingende blauwborsten, spelende bevers en zwemmende mensen.

Tot de afsluiting van het Haringvliet in 1970 loosde de Maas op de Noordzee. Meegevoerde stoffen roeiden bijna zeehond, bruinvis en grote stern uit. Vanaf 1970 bezinkt het vervuilde slib in Biesbosch en Hollandsch Diep.

Vervuilers in het stroomgebied zijn gemeenten (bestrijdingsmiddelen), landbouw (bestrijdingsmiddelen en mest) en fabrieken (zware metalen, PAK's).

Deze stoffen komen via insecten, schelpdieren en vissen terecht bij dieren die aan de top van de voedselketen staan. Van de aalscholver vliegen in de Biesbosch viermaal minder jongen uit dan op schone plaatsen in Nederland. Ook bij kuifeend en fuut kennen we een lage reproductie.'

Tot zover ter introductie een citaat uit het boek 'Natuur in Noord-Brabant' van Het Noordbrabants Landschap en de Provincie uit 1996.

*Kaartje van de PCB verontreiniging van de Biesbosch
bron: Stoffenproblematiek in de Biesbosch, RMNO/WLO, 1991.*

Verontreiniging

Bezinking van verontreinigd slib maakte in enkele tientallen jaren tijd van de Biesbosch het probleemgebied van Nederland wat betreft (water)bodemvervuiling.

Pas in de jaren tachtig werd men zich bewust van de ernst van de situatie in de 'bezinkput van West-Europa'.

Het voormalige Rijksinstituut voor Natuurbeheer concludeerde in haar rapport over de vervuiling van de Biesbosch uit 1989, dat de kwaliteit van bodem en water een normale ontwikkeling van een samenhangend systeem van flora en fauna in de weg staat.

Het kaartje met de waterbodemonverontreiniging geeft een indruk van de situatie.

Enige toelichting is op zijn plaats. Klasse 1 is niet of nauwelijks verontreinigd en klasse 2 matig verontreinigd. Klasse 3 is verontreinigd, vergelijkbaar met Rijnsediment uit 1980 en klasse 4 tenslotte is sterk verontreinigd, vergelijkbaar met lokale lozingen.

Deze vervuilde waterbodems zullen nog jaren een bron van verontreiniging blijven.

De kwaliteit van het Rijnwater is in de loop der jaren beduidend verbeterd, maar het huidige Maassediment is nog klasse 3 en 4.

We dienen dan ook geheel anders om te gaan met de Brabantse Biesbosch. Bodemsanering in de vorm van verwijdering van de vervuilde bovenlaag is er zinloos, omdat daarna nieuwe opslibbing van even slechte kwaliteit is.

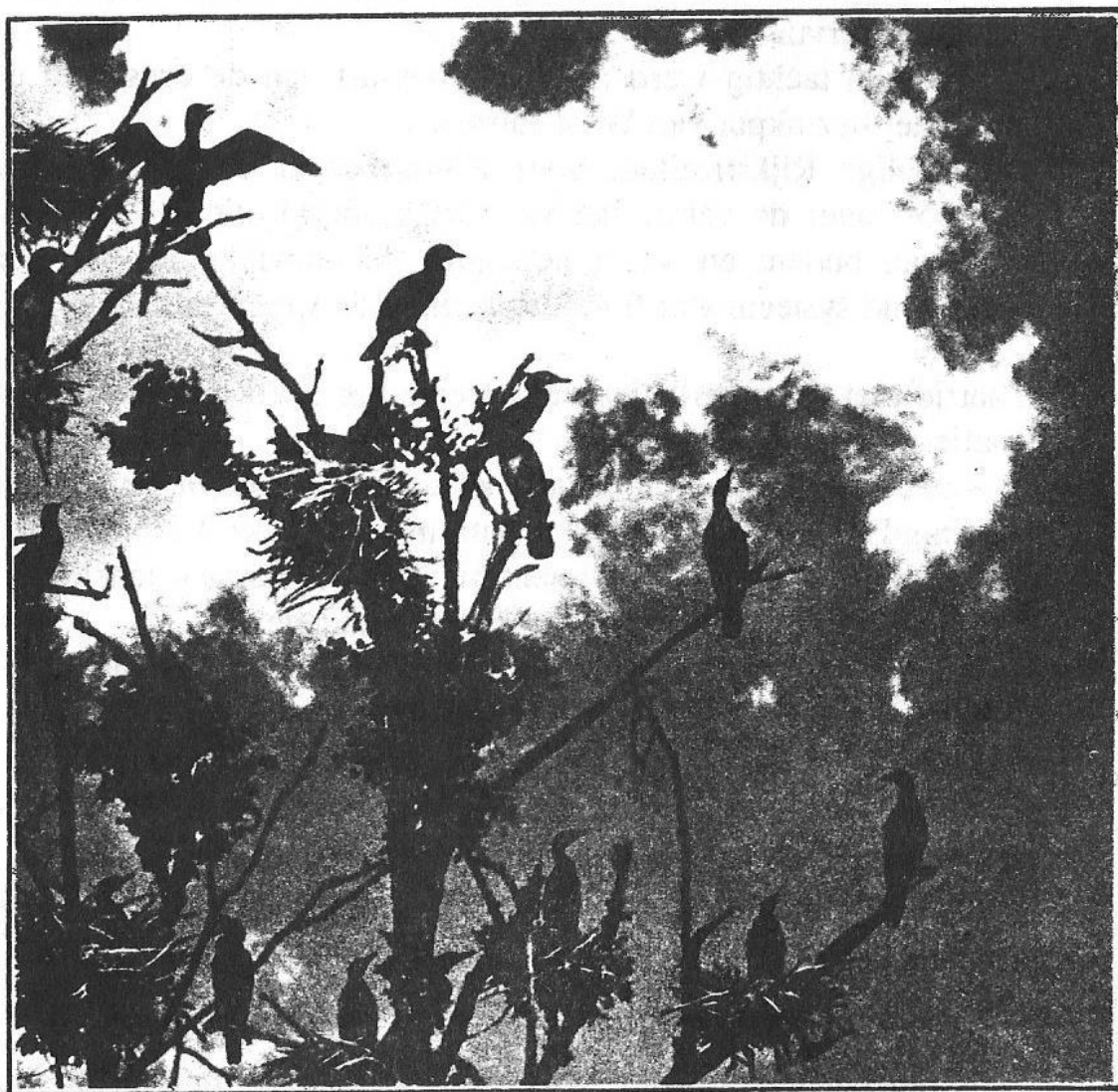
Het niet onder invloed van het rivierwater brengen van de hier aanwezige polders is voorlopig een eerste vereiste.

Versnippering

In 1991, nog vóór men sprak over getijdenvergroting, schreven we in 'Brabant Natuurlijk!' het volgende:

'Als we de kaart bekijken, valt de grillige begrenzing van het toekomstige Nationaal Park meteen op. Het gebied wordt nog eens extra versnipperd door het krekensysteem waardoor verstorende invloeden (vervuiling, zwerfvuil, recreatie, peilschommelingen) vrijwel alle uithoeken bereiken. Elders in ons land blijkt dat waterrijke gebieden van het voedselrijke type in korte tijd tot hoogwaardige ontwikkeling kunnen komen.

Dat dit in de Biesbosch niet het geval is en de natuur hier zelfs onder grote druk staat, is het gevolg van beperkende factoren die bijna het gehele gebied beïnvloeden.'

De meest karakteristieke Biesboschvogel, de aalscholver.

Voor degenen die de Biesbosch juist als een geulensysteem beschouwen is dit wellicht een opmerking tegen het verkeerde been. Toch brengt de open verbinding met intensief gebruikte waterwegen heel wat risico's met zich mee en maakt dit het Nationaal Park in de tijd gezien wel erg kwetsbaar.

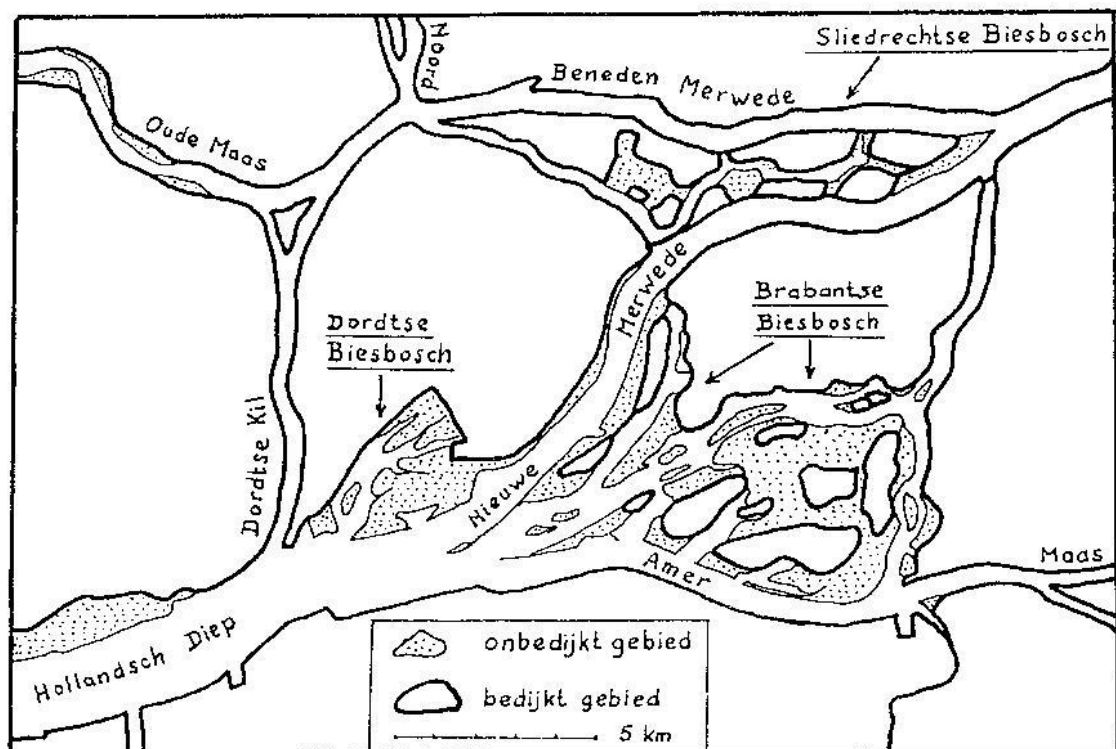
Nu zijn estuaria altijd al vies en dynamisch, maar hier aan de oostelijke verlandingszijde mogen we ons afvragen in hoeverre het wenselijk is om het rivierwater nog een belangrijke rol toe te bedelen.

Economische motieven

Voor Rijkswaterstaat betekent getijdenvergroting, naast een gedeeltelijk herstel van de relatie zee en rivieren, tevens voor een groot deel de oplossing van toekomstige baggerproblemen, wanneer het meegevoerde slib tot ver in zee getransporteerd gaat worden.

Over enige tijd zou immers een grootschalig en blijvend baggerprogramma starten, om Haringvliet en Hollandsch Diep open te houden voor de scheepvaart.

Gigantische kosten en problemen omtrent de berging van (vervuild) baggerslib kunnen zo voorkomen worden.

Kombergingsfunctie Biesbosch

De oude Biesboschpolders vervulden vroeger bij stormtij een kombergingsfunctie. Bij kritieke waterstanden fungeerden ze als overstortgebieden ter beveiliging van het omringende land.

Nu er spaarbekkens op de plaatsen van vroegere eilandpolders liggen, is het verstandig de resterende polders in stand te houden.

Voor de Brabantse Biesbosch zijn op dit punt de natuurontwikkelingspolders van de westelijke Noordwaard en die van het Zuiderklipgebied het belangrijkst.

Het gedrag van de grote rivieren is steeds extremer geworden: Doorgaans hogere rivieraafvoeren in de winter en lagere in de zomer. Ook zijn er en meer grilligheden door de snelle regenwaterafvoer.. De dreiging van het water komt niet alleen van de zeezijde.

Uitbreiding van overstortgebieden zal de veiligheid voor de mens en de bebouwde oppervlakten doen toenemen.

Bedijkt en onbedijkt gebied

Met de getemd-getij-variant neemt voor de Biesbosch het oppervlak intergetijdengebied naar verwachting toe van 350 ha naar 1500 ha als gevolg van de getijdenvergroting.

Hierbij is sprake van onregelmatig droogvallende of onregelmatig overstroomde gebiedsdelen.

Op de kaart 'bedijkt-onbedijkt' ziet u dat het merendeel van het Nationaal Park onbedijkt is. Slechts een tiende van het Nationaal Park is nu bedijkt. Als u beseft dat ook de spaarbekkens binnen deze begrenzing vallen, moge het duidelijk zijn dat voor verdere ontpoldering (= weghalen of doorsteken van dijken) geen enkele noodzaak bestaat.

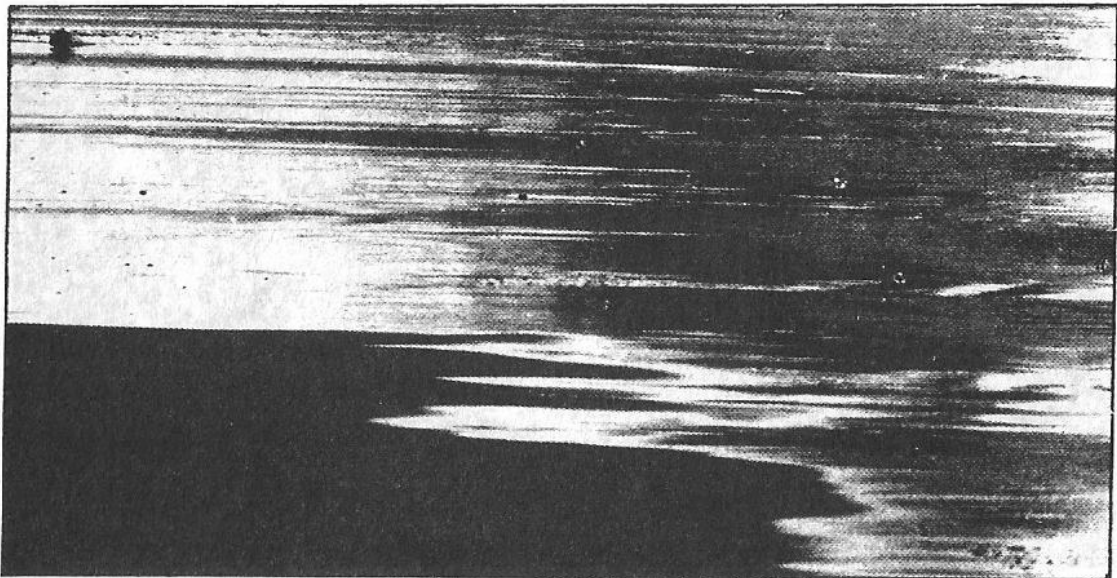
Teveel van hetzelfde betekent verarming.

Hoe graag men zou willen dat de uitkomsten voor flora en fauna gunstig zijn, de komende herinvoering van het getijde heeft onder de huidige omstandigheden meer nadelige gevolgen voor de levende natuur.

Met het niet terugkeren van een stabiel getijdenmilieu, een wisselend gebruik van de Haringvlietsluizen, grillige rivierwaterafvoeren, risico's door calamiteiten van scheepvaart en industrie en de verontreinigingen van bodem en water, mogen we minstens concluderen dat natuurontwikkeling onder invloed van rivierwater in de Biesbosch zeer problematisch is.

Het is naïef en zelfs gevaarlijk om te veronderstellen dat nieuwe vormen van natuurbeheer ongevoelig zouden zijn voor schadelijke milieu-invloeden

Om op voorhand nog meer gebieden aan het vervuilde rivierwater bloot te stellen lijkt ons onverstandig. Impulsief dijken doorsteken en vervolgens maar kijken wat het wordt, kan altijd nog.

Hoe verontreinigd zijn droogvallende platen?

De Biesbosch bevindt zich na de grote verandering van 1970 nog steeds aan het begin van een ontwikkelingsperiode.

Getijdenvergroting betekent voor vele delen opnieuw een 'terug naar af'.

We benadrukken dat zeker voor de Brabantse Biesbosch, welke onder invloed van het vervuilde Maaswater staat, naar andere mogelijkheden voor natuurontwikkeling gezocht zou moeten worden.

EEN NATIONAAL PARK OP GOEDE GRONDEN

Het Nationale Parkenbeleid kent vier doelstellingen:

Allereerst 'natuurbehoud en natuurontwikkeling' en vervolgens 'educatie en voorlichting', 'natuurgerichte recreatie' en 'wetenschappelijk onderzoek'.

Het natuurdoel vormt het uitgangspunt voor de uitwerking en samenhang van de overige drie doelen.

Het Beheers- en Inrichtingsplan (BIP) dient een vertaling van deze doelstellingen te zijn tot een leidraad voor inrichting en beheer in de praktijk.

Na 1970 nam het aantal ijsvogels sterk toe (foto: B. Klazenga)

Stoelendans met natuurdoelen

Nadat de Biesbosch in 1985 Nationaal Park in oprichting werd, zijn de plannen voor natuur en landschap enkele malen over een andere boeg gegooid.

Extensieve begrazing, rivierdynamiek en tenslotte getijdenvergroting passeerden de revue.

Naar onze mening zijn ze elk in zekere mate ongeschikt voor natuurontwikkeling in de Biesbosch.

Het Beheers- en Inrichtingsplan was bijna rond toen op de valreep in 1991 de keuze viel op het streven naar een zoetwatergetijdengebied.

Eerst de samenstelling en dan de doelstelling, ons inziens een verkeerde volgorde.

Eveneens was het verstandiger geweest om te wachten op de definitieve beslissing over het beheer van de Haringvlietssluisen. Een aanpassing van de doelstellingen aan de gevolgen van het scenario van het sluisbeheer behoorde dan tot de mogelijkheden.

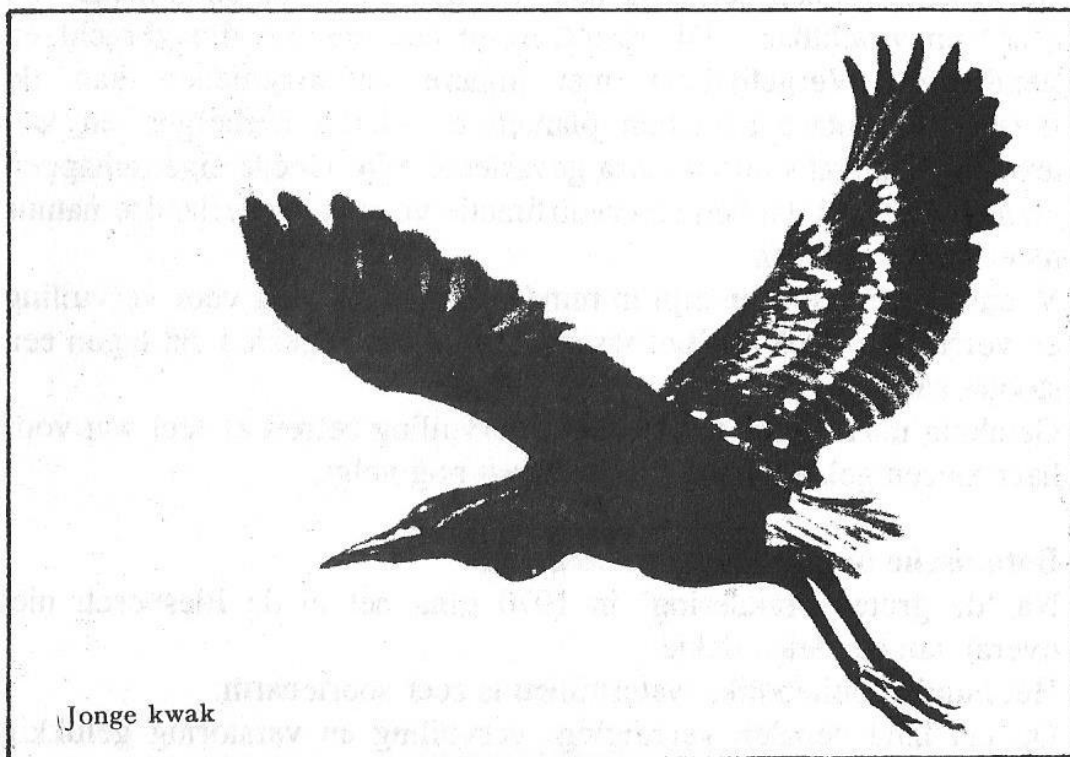
De totstandkoming van het BIP voor de Biesbosch verdient hierdoor geen schoonheidsprijs.

Het is even onrealistisch om wat betreft de Biesbosch te dromen van de ontwikkeling naar een zelfregulerend oerlandschap als van een -herstel van het waardevolle cultuurlandschap van weleer.

Binnen het kader van het gekozen doel 'zoetwatergetijdengebied' blijft natuurontwikkeling problematisch.

De huidige kennis vraagt om bijstelling en het zoeken naar andere kansen voor de natuur.

In de Biesbosch is dat gelukkig geen onmogelijke opgave.

Jonge kwak

Rijke gronden

Gebieden met niet of nauwelijks economische waarde, werden in het verleden vaak bestemd als natuurgebied. Woeste gronden zoals duinen en heiden kwamen bij voorkeur in aanmerking. Deze voedselarme milieus vormen nu een contrast met het overbemeste agrarische gebied. Helaas is vergrassing van deze kwetsbare gebieden, als gevolg van stikstofaanvoer door de lucht, nauwelijks meer te beteugelen.

Voedselrijke gebieden kreeg de natuurbescherming minder gemakkelijk in de schoot geworpen.

Sporadisch zijn in Nederland nog kleine juweeltje gespaard gebleven, zoals bronbossen, elzenbroekbossen, grubben en hellingbossen, meestal omdat plaatselijke omstandigheden afwatering of bewerking van de grond bemoeilijkten.

Voor het eerst wordt er een groot natuurgebied ontwikkeld op zware voedselrijke grond die we eigenlijk best zelf zouden kunnen gebruiken: het Nationaal Park de Biesbosch.

De kracht van een dergelijk natuurgebied zit in die combinatie van groot en vruchtbaar. Dit resulteert in een enorme draagkracht en flexibiliteit. Vergelijkbaar met andere natuurgebieden kan de Biesbosch grotere aantallen planten en dieren herbergen en kan tevens het aantal soorten extra gevarieerd zijn. Goede eigenschappen voor een gebied dat een reservoirstuctie voor de Nederlandse natuur moet gaan vervullen.

Voedselrijke gebieden zijn in mindere mate gevoelig voor vervuiling en verstoring. Ook de Biesbosch is een robuust gebied dat tegen een stootje kan.

Gelukkig maar, want ze heeft wat vervuiling betreft al heel wat voor haar kiezen gekregen en wie weet wat nog volgt.

Botanische ontwikkelingen bedreigd

Na 'de grote verandering' in 1970 ging het in de Biesbosch niet overal van een leien dakje.

Het huidige buitendijks watermilieu is zeer soortenarm.

Op het land bepalen verruiging, vervuiling en verstoring gelukkig niet alles.

Na ruim dertig jaar kunnen we op diverse plaatsen bosvorming en moerasvorming waarnemen.

In de oude grienden zien we onder de eentonige wilgenmassa een ondergroei van kruidensoorten van het elzen-vogelkers-verbond, zoals groot heksenkruid, knopig helmkruid, reuzenzwenkgras, bloedzuring, aalbes, groot springzaad en ijle zegge.

Kwelplaatsen meteen onder aan de dijklichamen van de bekkens herkennen we aan de aanwezigheid van beekpunge en in aangrenzende gebieden duiden soorten als holpijp, bosbies, blaasjeskruid, moerasstreepzaad en moeraskartelblad op kwelinvloed.

Zelfs verspreidbladig goudveil heeft zich in de Brabantse Biesbosch gevestigd.

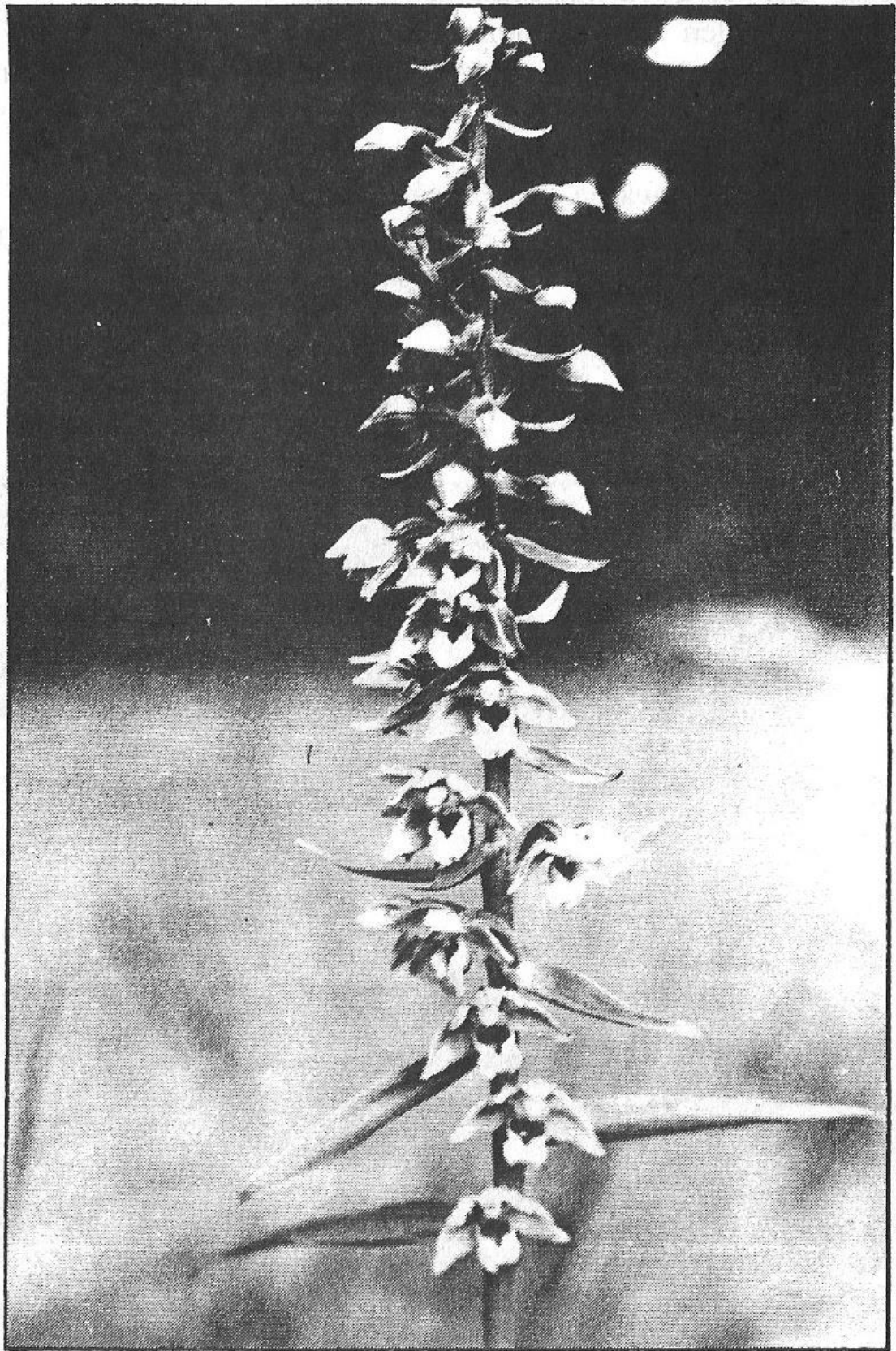
Een ingrijpende wijziging van het rivierwaterbeheer (getijdeherstel) zal deels ten koste gaan van inmiddels na 1970 ontstane natuurwaarden.

Met duurzame natuurontwikkeling is momenteel slechts te starten in de schaars aanwezige binnendijkse gebieden. Voor de huidige natuorpoldertjes in de Brabantse Biesbosch en de toekomstige natuurontwikkelingsgebieden Noordwaard, Zuiderklip, Hooge Hof, Catharinapolder, Jantjesplaat en Tongplaat kunnen we niet genoeg benadrukken om voorlopig alleen van gebiedseigen water gebruik te maken.

Niet iedere binnendijkse beheersvorm is hier succesvol. Het ontwikkelen van weidevogelpolders, extensieve begrazing en het aanleggen van ganzenfourageergebieden leiden immers tot algemeen voorkomende begroeiingen. Weilanden en akkers op vruchtbare gronden zijn elders genoeg voorhanden.

Het benutten van voormalige landbouwpolders vormt een uitdaging voor de natuurbeheerders. Na een eenmalige inrichting kan men er met behulp van de aanwezige ringdijken met gebiedseigen water - schone en stabiele biotopen te creëren voor duurzame ontwikkelingen.

Dit gereedschap weggooien, nog voor men nieuwe krijgt aangereikt, is af te raden.

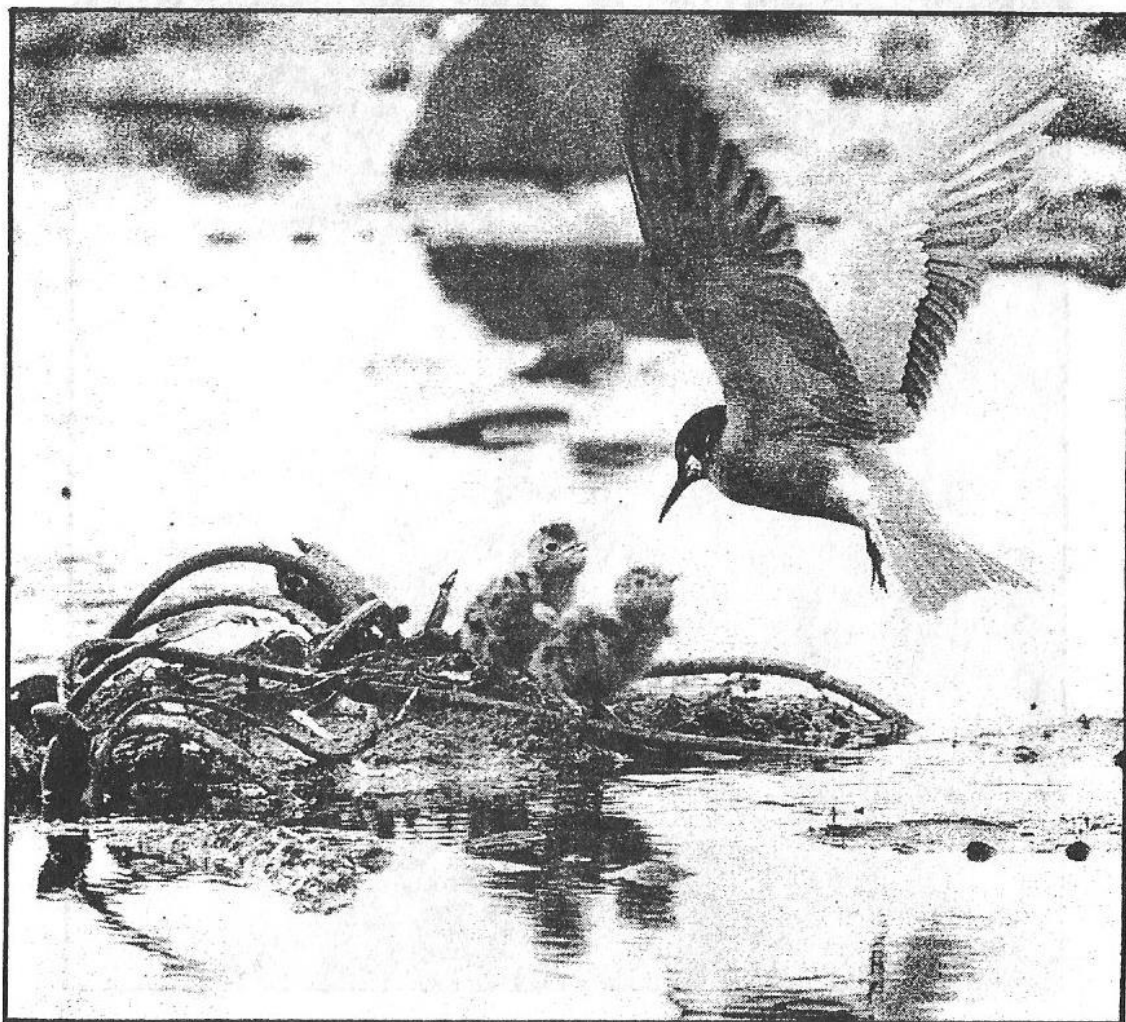
Breedbladige wespenorchis

Starten met een goed waterbeheer

Zoals houtwallen in het cultuurlandschap een groot deel van het erfelijke materiaal van onze oerbossen bevatten, zo zijn de sloten de schatbewaarders van de resten van de eens zo talrijke venen, plassen en moerassen.

Onze poldersloten waren in het begin van deze eeuw zeer rijk aan dieren- en plantenleven. We beseffen het nauwelijks, omdat een en ander zich onder het wateroppervlak afspeelde, maar de achteruitgang van dit milieu is wel het meest ingrijpende wat de natuur in ons kikkerlandje deze eeuw is overkomen.

Water van een goede kwaliteit is een schaars goed.

Zwarte stern met jongen (foto: H. Gebuis)

De waterhuishouding schept de randvoorwaarden voor natuurbeheer. Dit kan deels door het inrichten van een watersysteem, aansluitend bij de aanwezige processen en gericht op het tegengaan van vervuiling.

Met gebiedseigen water, natuurlijke en kunstmatige kwel, de aanwezigheid van ringdijken en het reliëf in combinatie met het grillige landschapspatroon zijn de mooiste plannen te ontwikkelen.

Na vijftien jaar lijkt het oude advies voor natuur en landschap van de Voorlopige Commissie Nationale Parken (VCNP), op basis waarvan de Biesbosch Nationaal Park in oprichting werd, nog steeds actueel.

De kansen voor de Biesbosch zitten vooral in -en dan citeren we de VCNP uit 1985- natuurontwikkeling naar een moerasgebied, waarin verlanding, veenvorming en natuurlijke bosvorming plaatsvinden.

Blijkbaar is dit advies toch gebaseerd op goede gronden.

DE WETLANDFUNCTIE VOOR WATERVOGELS

Velen zullen zich het jaar 1970 met de sluiting van het Haringvliet als een rampjaar herinneren.

De enorme rietkragen verdwenen door insektenvraat en areaalverkleining om plaats te maken voor een stikstofminnende verstoringsvegetatie, waarbij de grote brandnetel het voortouw nam.

Rond de jaarwisseling was er als gevolg van het scheuren van een opslagtank van de Amercentrale ook nog eens de olieramp. Door snel ingrijpen en het feit dat er geen getijde meer was, kon erger voorkomen worden.

Naar schatting stierf 80% van de aanwezige watervogels. Gelukkig was het aantal overwinteraars op dat moment aanzienlijk minder dan de voorgaande jaren. Er vielen immers geen voedselrijke slikken meer droog.

Deze ervaring van het schrille contrast tussen 'de oude Biesbosch' en wat 'de nieuwe Biesbosch' moest gaan worden, maakt dat velen de oude situatie sterk overwaarden.

Kenmerkende getijdensoorten?

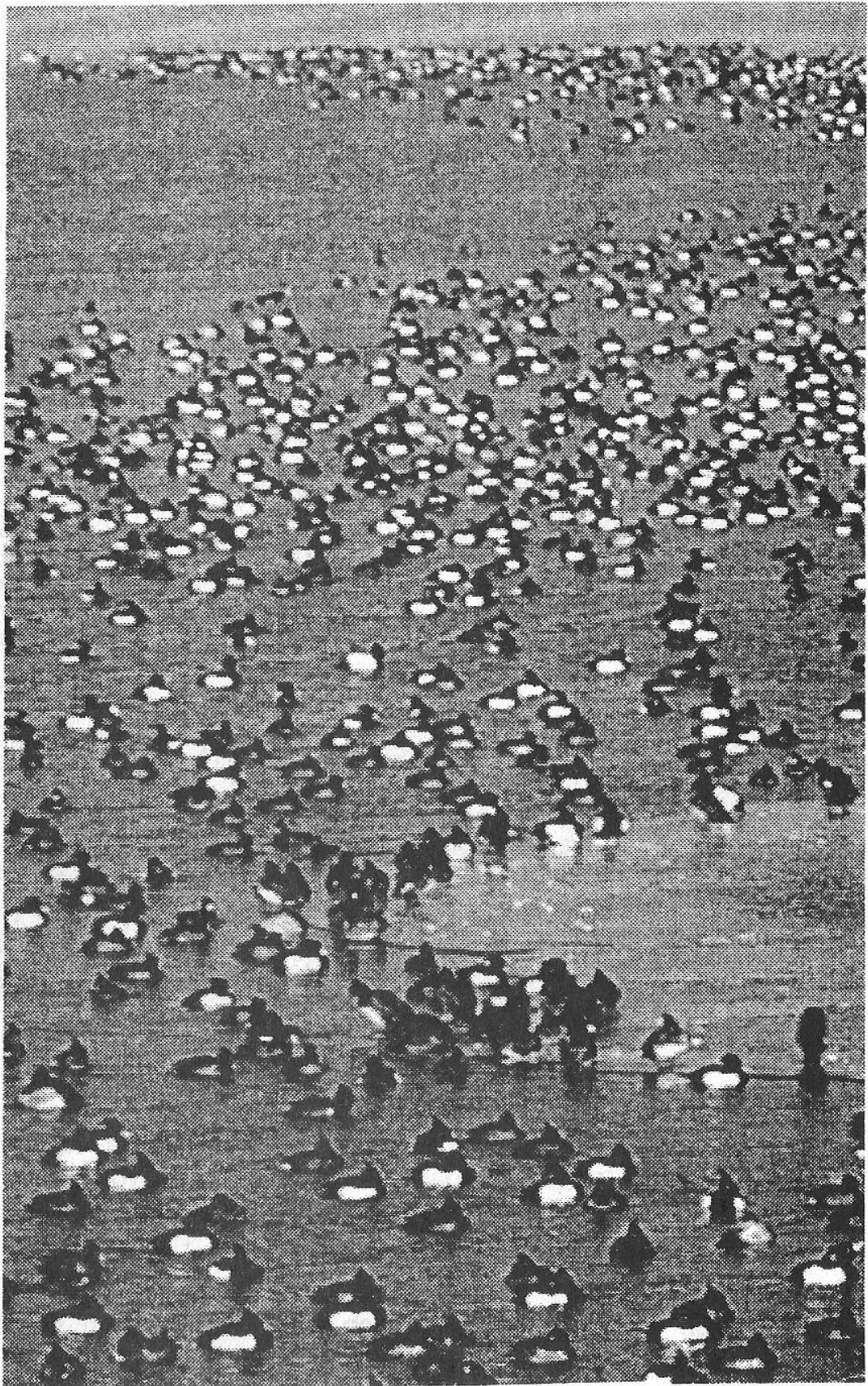
Specifieke diersoorten van het getijdenmilieu bestaan niet. Althans er is niets van bekend.

Het aantal broedvogelsoorten was in de oude Biesbosch beperkt.

Het zijn vooral de grote aantallen overwinterende trekvogels geweest die een onuitwisbare indruk hebben achtergelaten. Zij kwamen op de droogvallende slikplaten hun voedsel zoeken.

Volgens Prof. Dr. V. Westhoff (1971) werd het uitzonderlijke karakter van de plantengroei van de Biesbosch niet zozeer bepaald door specifieke plantensoorten -eigenlijk was slechts één hogere plant, de driekantige bies, tot het zoetwatergetijdengebied beperkt- maar door de speciale aanpassingen die velerlei soorten aan dit milieu vertoonden. Het meest bekende voorbeeld zijn de 'spinnen' van de dotterbloem.

De combinatie van planten die zich in dit extreme milieu wisten te redden, vormden tezamen eigen plantengemeenschappen.

Overwinterende kuifeenden in spaarbekken.

De invloed van verontreiniging

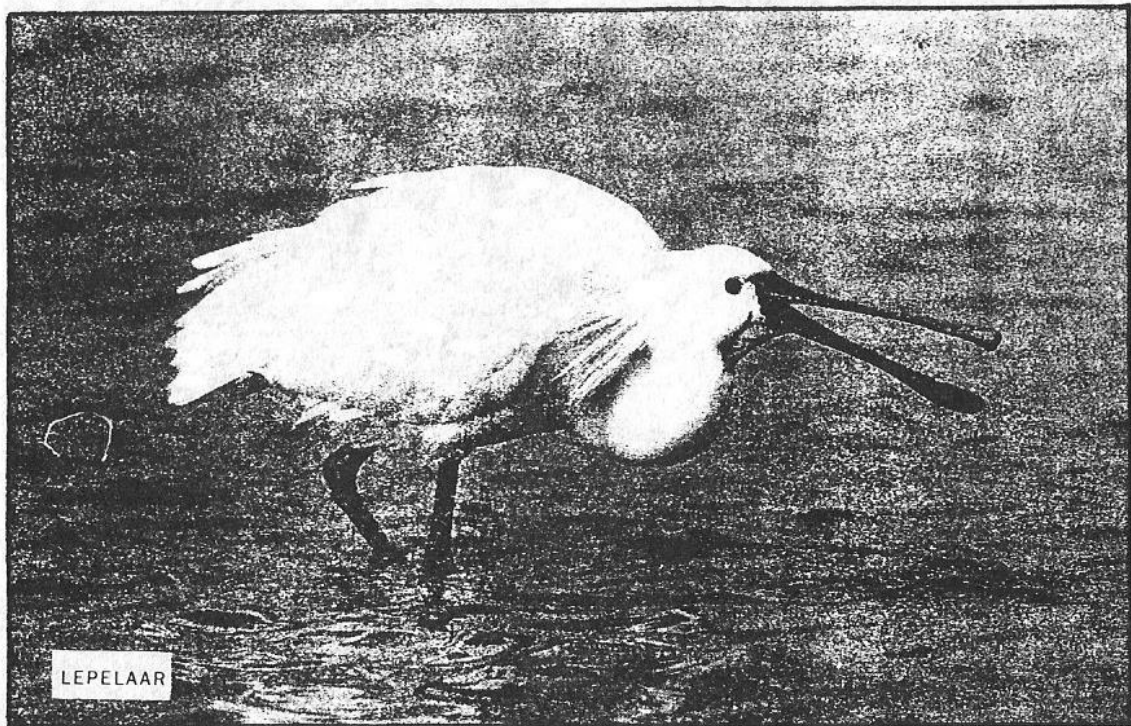
Met de erkenning van de Biesbosch als internationaal Wetland voor watervogels werd de weg naar een Nationaal Park ingeslagen.

Na 1970 nam het aantal broedvogels in het gebied geleidelijk toe.

Toename van soortenrijkdom en vervuiling gingen hand in hand.

Voor sommige gevoelige soorten kunnen we nu nog geen langdurig verblijf in de Biesbosch aanraden.

Vogels trekken zich echter van sterke vervuiling niets aan en bezoeken in grote aantallen verontreinigde waterrijke gebieden. De gevolgen zijn bekend.

Illustratief is de vestiging van een aalscholverkolonie in de sterk vervuilde Dordtse Biesbosch. Deze kan slechts blijven voortbestaan dankzij een stroom van nieuwkomers naar dit grote stiltegebied vanuit plaatsen waar het broedresultaat wel succesvol is.

Er zijn verder genoeg voorbeelden van te dunne eierschalen tot vergroeiingen bij bodemorganismen op te sommen die het gevolg zijn van de sterke verontreiniging van het gebied.

Door het creëren van natuurgebieden op vervuilde gronden worden vele dieren aangetrokken, die op termijn allerlei vergiftigingsverschijnselen kunnen gaan vertonen. Natuurontwikkeling op sterk vervuilde grond achten we niet wenselijk.

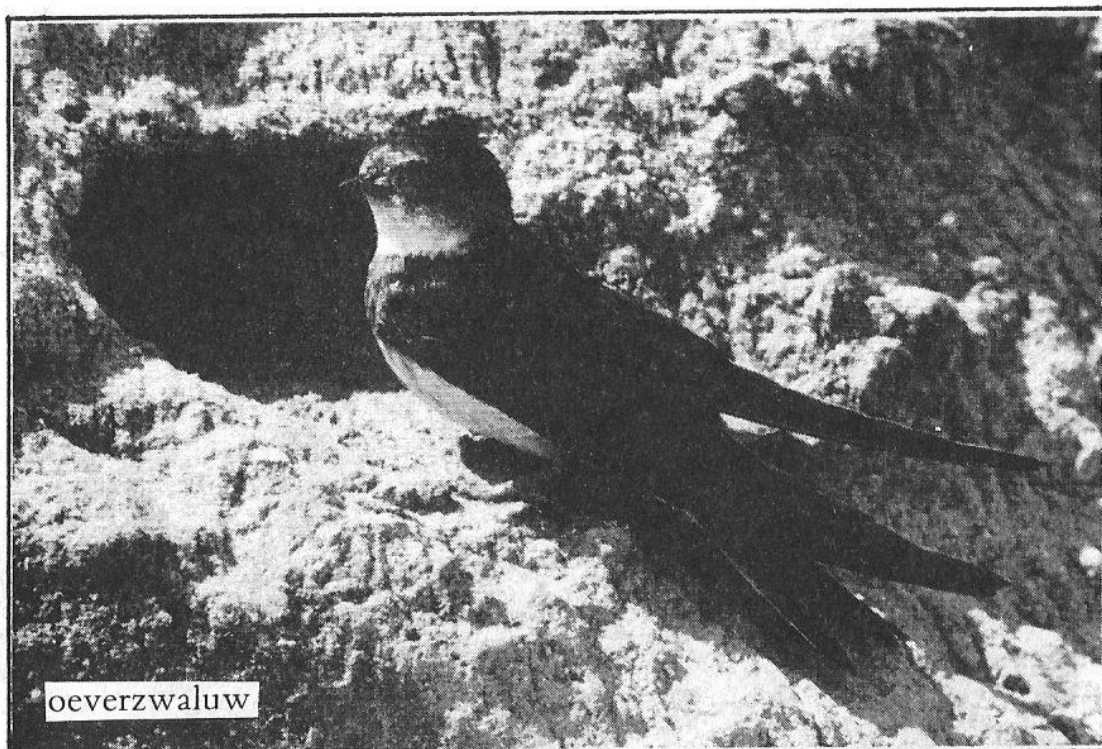

Porseleinhoen (foto: P. Munsterman)

Ruimtegebrek voor broedvogels

De meeste van onze waterrijke recreatiegebieden vervullen in de herfst en winter een wetlandfunctie door de opvang van doortrekkers en wintergasten. Wanneer op geschikte plaatsen een zonering in de tijd geregeld wordt, zodat die enkele wintersurfer of visser naar elders uitwijkt, kunnen we als gastland hoge ogen gooien.

In voorjaar en zomer is er voor moeras- en watervogels echter een nijpend tekort aan goede broed- en foerageergebieden.

Eén oeverzwaluwkolonie is kwetsbaar voor vandalisme.

Ondanks het grote oppervlak van het Nationaal Park is ook daar een strijd om de ruimte gaande.

Dit komt door de versnippering van het gebied. Er zijn niet of nauwelijks vestigingsplaatsen met gegarandeerde rust.

Uit nood geboren hebben aalscholvers zich genesteld in een hoogspanningsmast in het spaarbekken De Gijster. Hier is met zo'n twintigtal nesten de locatie inmiddels volledig bezet.

De fuut wordt door recreatievaart zodanig verstoord, dat men al jaren in een doodlopende kreek spreekt van een 'futenkolonie', zo dicht liggen de drijvende nesten er bijeen.

Een handvol bruine kiekendieven kiest één natuurspeldertje om te broeden, omdat daar de rust verzekerd is.

De plaatsen waar gebroed kan worden zijn door de diverse vogelsoorten overbezet.

Voor een lepelaarkolonie -de Biesbosch staat al jaren op de lijst van potentiële vestigingsplaatsen- is geen geschikt biotoop van voldoende grootte en kwaliteit aanwezig.

Ook voor de zeearend geldt een vergelijkbaar verhaal. Vestiging van deze vogel in Nederland wordt elk moment verwacht. De Biesbosch heeft voor hem een drietal grote visrijke meren in de vorm van spaarbekkens, maar rustige nabij gelegen broedgebieden ontbreken.

De behoefte aan zoetwatermoerassen

Watervogels leven van waterorganismen zoals vissen, amfibieën, insectenlarven en ander 'stapelvoedsel'.

De soorten die het meest kwetsbaar zijn voor verontreiniging zijn de vissers en jagers onder de vogels. Aalscholvers, futen, duikeenden, reigers, ijsvogels en andere zijn gebaat bij schoon, maar ook helder water. Zij vangen hun voedsel op het zicht. Alleen de lepelaar zoekt op de tast, maar stelt zelfs nog hogere eisen aan het milieu.

Ook rallen, ganzen, rietvogels en zwemeenden zijn gebaat bij rust en voedselrijkdom in een niet verontreinigd milieu.

Wanneer het getijde gedeeltelijk terugkeert, dan zijn de kansen op broeden in het buitendijkse gebied voor de meeste van deze vogelsoorten vrijwel verkeken.

Hoe de bevers zullen reageren is nog maar de vraag. De meest succesvolle paren hebben hun territoria in de Brabantse Biesbosch. Hier lijkt de populatie al te stagneren, terwijl de onderzoekers nog een verdere groei van het aantal in combinatie met kleinere territoria hadden verwacht.

Kunnen de bevers zich straks aanpassen aan extra verstoring of geven ze de voorkeur aan schone en geïsoleerde natuurgebieden?

We mogen ook eens stilstaan bij het lot van de vele steltlopers die straks op de vervuilde slikken hun kostje bij elkaar gaan scharrelen.

En dat laatste geldt niet alleen voor het Biesboschgebied.

Het voorgaande vormt een pleidooi voor een aanzienlijke uitbreiding van het areaal van schone en stille broedgebieden.

Inrichting van voormalige landbouwpolders en aanliggende gebiedsdelen als zoetwatermoerassen is voor de vogels wenselijker dan ooit.

NATUURONTWIKKELING

STAP VOOR STAP

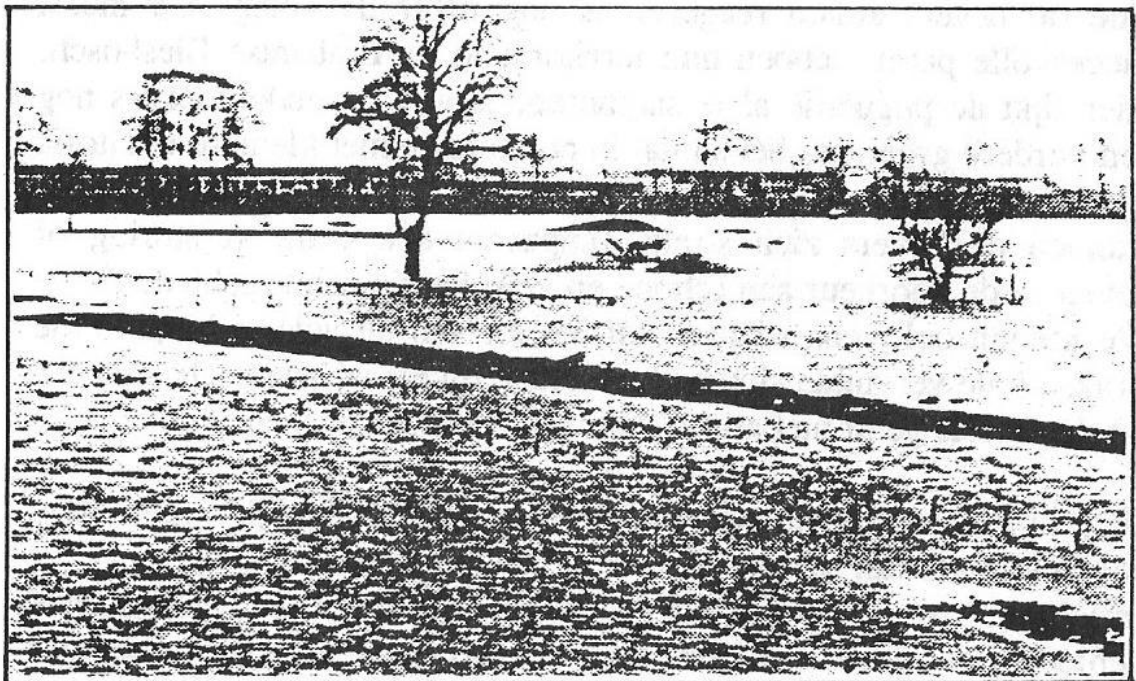
Nu het beheer van de Haringvlietsluizen het gesprek van de dag is, beginnen velen zich te bezinnen op de gevolgen van een gewijzigd sluisbeheer.

Ook wij grijpen deze tijd van 'brainstorming' aan om onze beden-kingen ten aanzien van de Brabantse Biesbosch te uiten.

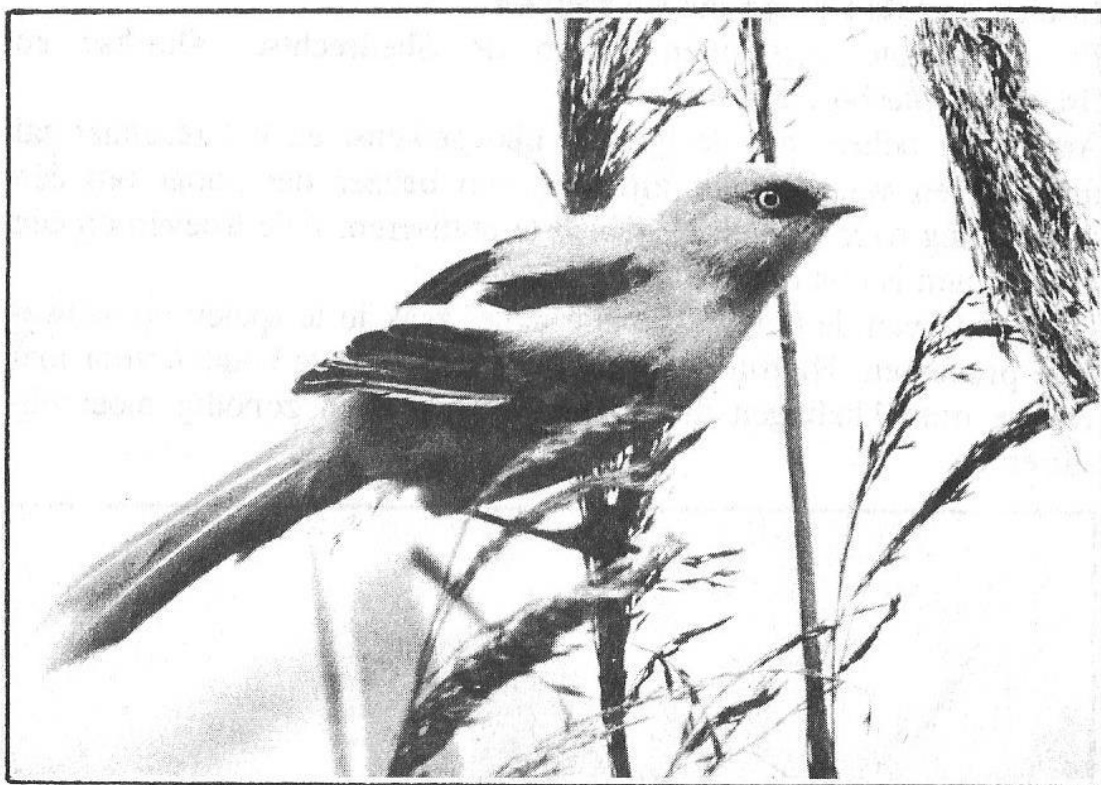
De invloed van getijdenherstel op het Nationaal Park was in 1991 nog niet te overzien. De keuze 'zoetwatergetijdengebied' was als zodanig voorbarig.

We zien graag de eenzijdigheid van deze keuze doorbroken om tot gebiedsspecifieke inrichtingsoplossingen te komen.

De diversiteit aan biotopen en de aanwezige potenties rechtvaardigen meerdere richtingen voor natuurontwikkeling. Daarbij spelen het vasthouden van schoon water en het voorkomen van problemen met verontreinigd rivierwater een belangrijke rol.

Een steeds vaker terugkerend beeld: overstroomde landerijen.

Baardmannetje in het riet

Planvorming in stroomversnelling

Door de dijkverzwaring verliep verwerving van gronden voor natuurontwikkeling sneller dan verwacht. Dit is gunstig, maar brengt het risico mee dat plannen al gerealiseerd worden, voor men weet wat men kan en wil.

Daarom wordt een zekere flexibiliteit bij de planvorming ingebouwd: waterpartijen en moerassen worden in de vorm van kreken ontworpen, soms met historische kaarten als leidraad.

Geulen worden zodanig gegraven dat de diverse natuorpolders, zodra men dat zou willen, via het water eenvoudig met elkaar verbonden kunnen worden. Er is rekening gehouden met eventuele doorstroming of getijdeninvloed in de toekomst.

Voor geen natuurontwikkelingsrichting mag de deur definitief worden dichtgeslagen.

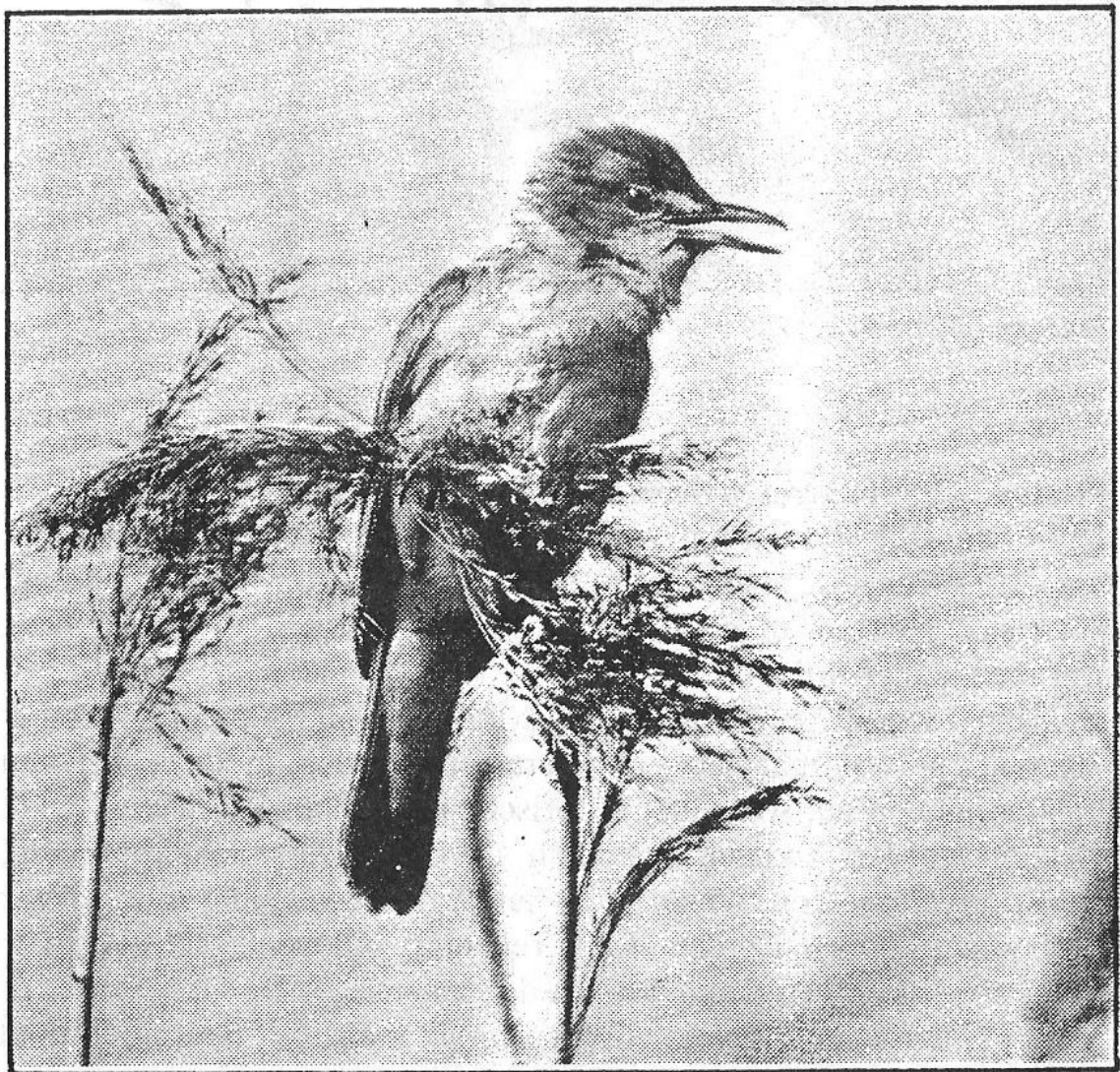
Pas als de tijd rijp is kan in alle rust beslist worden over nadere invulling.

Roeien met de riemen die we hebben

Er zijn grote verschillen tussen de Sliedrechtse, Dordtse en Brabantse Biesbosch.

Aangepast beheer per deelgebied lijkt gewenst en het resultaat zal diverser en waardevoller zijn dan een beheer dat poogt om één doelstelling over het gehele gebied te realiseren. Alle troeven op één kaart zetten is ook meestal niet verstandig.

Uitgaande van de huidige situatie is het zaak in te spelen op aanwezige processen. Hierbij dient men een open oog te houden voor toevallige ontwikkelingen die aangeven waar men zonodig moet bijsturen.

De grote karekiet is weer terug.

Een frisse kijk op de inrichting

Volgens het boekje begint een Nationaal Park met de eerste doelstelling: natuurontwikkeling.

Alle andere belangen zijn ondergeschikt en komen later aan bod.

Die worden namelijk afgestemd op de hoofddoelstelling.

Een bezinning op de hoofddoelstelling van het Nationaal Park De Biesbosch betekent geenszins een aanval op de plannen van Rijkswaterstaat.

Het is een zoeken naar mogelijkheden om van de Biesbosch een waardevoller Nationaal Park te maken, in combinatie met getijdenvergroting.

• De Madese Natuurvrienden willen de grote spaarbekkens voor drinkwater in de Biesbosch (rechts) gebruiken om het moerasbos terug te laten keren.

- FOTO DE STEM/JOHAN VAN GURP

Wij willen hierna ons aandachtsgebied, de Brabantse Biesbosch, nader bekijken.

Koffiefilters

De Biesbosch noemt men weleens een 'Spaarbekkenpark'. Wie vanuit de lucht de Zuidwaard beziet, ontkomt niet aan deze indruk. De bekkens zijn niet meer weg te denken uit de Brabantse Biesbosch.

Maaswater dat wordt ingenomen door de spaarbekkens staat onder voortdurende controle van het Waterwinningbedrijf Brabantse Biesbosch. In verband met kwaliteitsredenen zijn er dan ook regelmatig inlaatstops.

Door circulatie en 'natuurlijke zelfreiniging' wordt het bekkenwater stapsgewijs, van bekken naar bekken, van betere kwaliteit.

Het water in deze bekkens staat gemiddeld zo'n acht meter hoger dan daarbuiten.

De spaarbekkens werken als mega-koffiefilters: via de bekkenbodems en het omringende dijklichamen is sprake van constante kunstmatige kwelstromen.

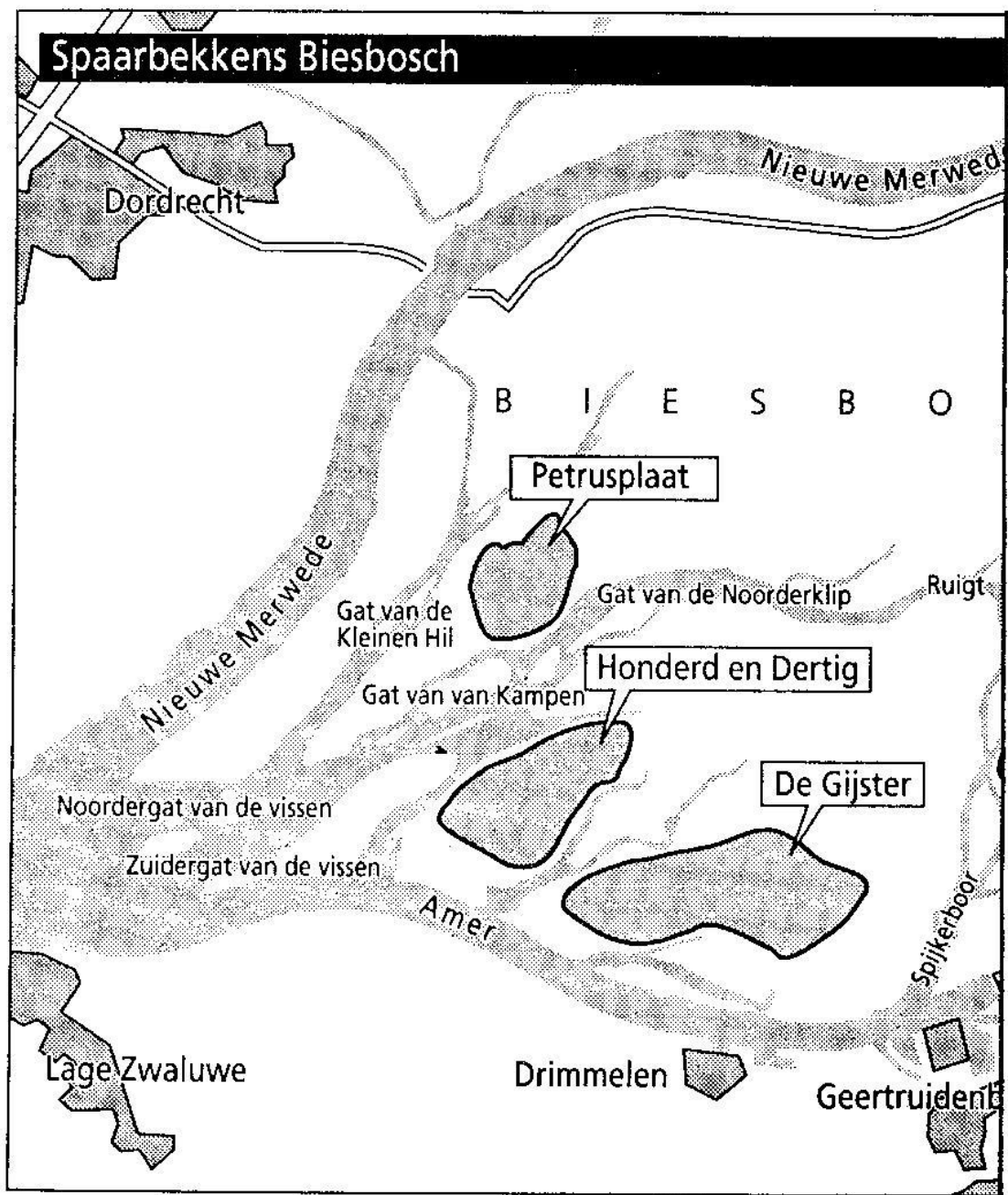
En daar komt nu de natuur om de hoek.

Het uittredende water is voor Biesboschbegrippen van hoge kwaliteit. Veelal vloeit het meteen in het rivierwater weg, maar op een enkele plaats verzamelt het zich in een kwelsloot naast de ringdijk en voedt het een min of meer geïsoleerd polderrestant voordat het verder naar het rivierwater afvloeit. De restpoldertjes Middelveld en Kindem met een redelijk stabiel en schoon biotoop, vormen op deze wijze de paradepaardjes van het Nationaal Park.

Door dit kwelwater nu eens ècht vast te houden en te benutten voor natuurontwikkeling kan er in onze ogen heel wat moois gecreëerd worden.

Met dit doel kunnen de kwelsloten langs de bekkens maximaal uitgebreid worden tot ringsloten, waarna men het kwelwater de meest schone gebieden laat instromen. Van daaruit kan het water overvloeien naar overige natuurgebieden.

Hoe langer we het kunnen benutten, des te beter.

Klepduikers en schotbalken

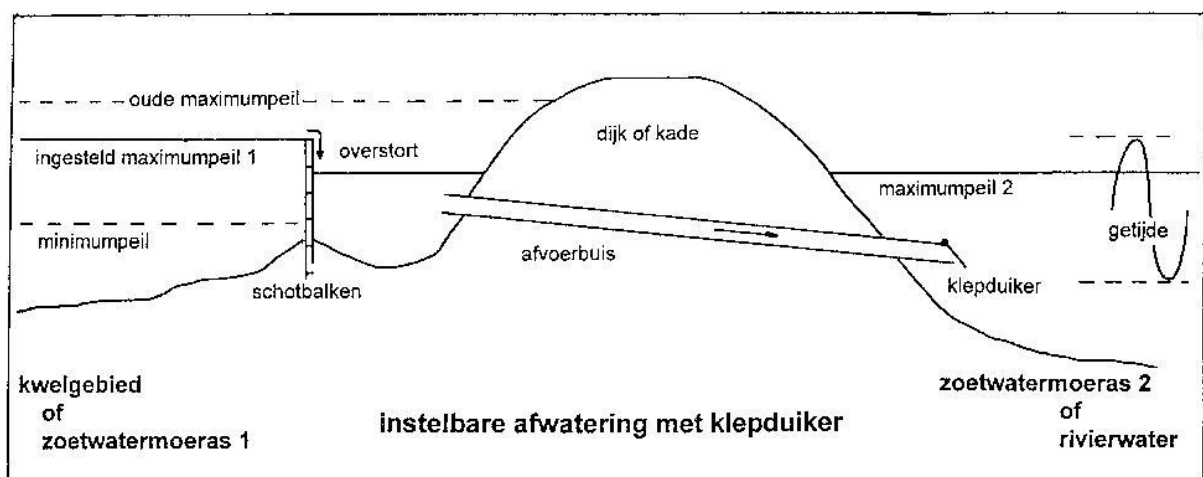
Door gebruik te maken van de aanwezige dijken en kaden en waar nodig deze aaneen te koppelen of uit te breiden, kan een zelfwerkende waterhuishouding ten dienste van de natuur samengesteld worden.

Met behulp van klepduikers en schotbalken is dit met relatief weinig middelen te realiseren.

Aan de hand van een tekening laten we zien wat we ons bij zo'n klepduiker voorstellen. Het voordeel hiervan is de instellingsmogelijkheid van een maximum waterstand en het eenrichtingsverkeer van het water.

Nadat in een gebied de minimum en maximum waterstand vastgesteld is -bij een nog geheel in te richten eilandpolder is dat mogelijk door een jaar lang niet uit te malen- kan de beslissing genomen worden tot welke hoogte het water in de toekomst mag komen.

In zeer schone gebieden mag deze dicht bij de hoogst gemeten waterstand komen dan bij matig verontreinigde gebieden, want daar is afvoer van overtollige stoffen door het water een belangrijke beheersmaatregel.

Met zo'n lozingssysteem zullen in de loop van de tijd schadelijke stoffen die door organismen opgenomen worden uit de biotopen verdwijnen.

Sanering van sterk vervuilde gebieden blijven we noodzakelijk vinden, vóórdát deze opgenomen worden in een dergelijk natuurontwikkelingsproject.

Eenmalig inrichten

Een afgevlakte landbouwpolder is verre van ideaal.

Er kan besloten worden om een gebied eerst te vergraven om voldoende biotoopvariatie te krijgen.

Hierbij wordt reliëf aangebracht voor geulen, plassen, eilandjes en noem maar op.

Hierna kan duurzame natuurontwikkeling een aanvang nemen, waarbij de beheerder zich op de meeste plaatsen beperkt tot het instandhouden van de waterhuishouding.

We kunnen ons nog nauwelijks een beeld vormen van de natuurlijke rijkdom die zich in zo'n situatie kan ontwikkelen.

Nieuwe natuurgebieden, in de vorm van een tweede of derde trap, kunnen als de ruimte en middelen voorhanden zijn aangekoppeld worden.

Een dergelijke inrichting kan samengaan met een gedeeltelijk herstel van het getijdenkarakter van het gebied.

Lagen er niet altijd al polders en grienden tussen de geulen?

Twee uitersten

Het lijkt tegenstrijdig om binnen de grenzen van het Nationaal Park zowel de ontembare rivierdynamiek met getijdeninvloed toe te laten als te komen tot een beheersbare waterhuishouding, waarbij de gebruikte kwel ook nog eens van kunstmatige oorsprong is.

Toch zou deze combinatie weleens de beste keuze kunnen zijn. De ene keuze hoeft de andere niet te bijten.

Grienden die om cultuurhistorische redenen in stand gehouden worden, kan men weer voorzien van klepduikers.

Het minimale wat er gedaan kan worden voor behoud en ontwikkeling van schone milieus is het inrichten van de schaarse binnendijkse gebieden voor de natuur en waar mogelijk het kwelwater van de spaarbekkens vasthouden en benutten.

Het maximale, voor de Brabantse Biesbosch, is het doortrekken van de noordelijke Amerdijk van Keizersveer tot aan de Jacomien zodat de gehele Brabantse Biesbosch tussen Merwede en Amer gescheiden wordt van het vuile Maaswater.

Het verrijkte landbouwwater dat in het gebied zelf afwatert, zal hierbij zo gericht mogelijk doorgevoerd dienen te worden.

Bij het laatste is het vermogen als komberging zeer hoog door een reeks van overstortgebieden voor extreem hoge waterstanden. Veiligheid en natuurbelangen gaan hand in hand. Integraal waterbeheer in combinatie met het vasthouden van schoon water. Kan het nog mooier?

Keulen en Aken zijn niet in een dag gebouwd.

Een dergelijk systeem is in de loop der jaren uit te breiden tot meerdere stappen, afhankelijk van de gebieden die men beschikbaar wil of kan stellen voor natuurontwikkeling naar venen, plassen, zoetwatermoerassen en rijke moerasbossen.

We maken ons geen illusies, maar hopen wèl dat de uiteindelijke inrichting, afhankelijk van een reeks overwegingen en beslissingen in de tijd, ergens tussen de twee genoemde uitersten gevonden wordt.

Stap voor stap.....

Wil Borm

Cor Huijgens

SAMENVATTING

De Biesbosch ontstond grotendeels als gevolg van een door de mens veroorzaakte bodemdaling. Hoewel het gebied veel oppervlak met rivierwater kent; vormt het als overstroomde Waard geen wezenlijk deel van het rivierensysteem.

Onder invloed van rivieren en zee kende de Biesbosch een zoetwatergetijdenmilieu.

Een eeuwenlang verlandingsproces geeft aan waar de aanwezigheid van dit milieu van tijdelijk aard is.

Door de Deltawerken blijft de invloed van de zee onder geringer dan voorheen, waardoor een stabiel getijdenmilieu helaas niet meer haalbaar is. Natuurontwikkeling onder invloed van getijden blijkt in de Biesbosch op zijn minst problematisch.

Wat betreft het beheer van de Haringvlietsluizen geeft Rijkswaterstaat de voorkeur aan de zogenaamde 'getemd-getij-variant' met een getijdenslag van ongeveer een meter voor de Biesbosch.

De geleidelijke overgang van zout naar zoet, die hierbij in het Haringvliet ontstaat, voorkomt vissterfte en herstelt in zekere mate de ecologische relatie tussen rivieren en zee.

Oeverafkalving en slibbezinking zullen bij gedeeltelijk tijherstel aanzienlijk verminderen.

Droogvallende verontreinigde slikken vormen echter een bedreiging voor watervogels.

Verder zal periodieke sluiting van de sluizen nadelige invloed hebben op het leven in de door het getijde beïnvloede zones.

De open verbinding met intensief gebruikte waterwegen maakt het buitendijkse Biesboschgebied erg kwetsbaar. Door het vervuilde Maaswater staat de Brabantse Biesbosch het meest onder druk.

Het lijkt tegenstrijdig om binnen de grenzen van het Nationaal Park deels rivierdynamiek met getijdeninvloed toe te laten en tevens te streven naar schone natuurencaves met een beheersbare waterhuishouding.

Het langer vasthouden en benutten van schoon water voor natuurontwikkeling, betekent echter voor de Biesbosch een herstel van de kombergingsfunctie als overstortgebied bij extreem hoge waterstanden en om de wetlandfunctie en reservoirfunctie waar te kunnen maken zijn immers waterrijke milieus van goede kwaliteit en voldoende oppervlak nodig.

Deze combinatie zou weleens de beste keuze kunnen zijn.

LITERATUUR (chronologisch)

“Over de hartslag van het Nationaal Park de Biesbosch”, Grontmij N.V., De Bilt, november 1970.

“Biesbosch-vogels”, T. Lebet, Kosmos Amsterdam, 1979.

“De Biesbosch. Het karakter na de ‘grote verandering’”, H. de Boois, D. Fey, R. van der Meyden en IeS Zonneveld, Kosmos Amsterdam, 1980.

“Veranderingen in het milieu en de vegetatie in de Biesbosch door de afsluiting van het Haringvliet”, H. de Boois, Wageningen, 1982.

“Nationaal Park in oprichting De Biesbosch”, advies van de Voorlopige Commissie Nationale Parken, ‘s-Gravenhage, december 1985.

“Regulatie van dieren in en om het Nationale Park De Biesbosch”, Natuurbeschermingsplatform Biesbosch, 1987.

“De Biesbosch krijgt het voordeel van de twijfel”, E. Hinborch, Brabant Natuurlijk!, juni 1988.

“Consequenties van verontreiniging van de (water)bodem voor natuurwaarden in de Biesbosch”,
E.C. Gleichman-Verheijen en W. Ma, Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Arnhem, 1989 (RIN-rapport 89/17).

“Water in Biesbosch en Delta: wel wat beter maar nog steeds zorgwekkend”, J. Koolen, Milieu Aktief, februari 1990.

“Het gebruik van schoon regen- en kwelwater bij natuurontwikkeling in het Nationaal Park De Biesbosch; ter ondersteuning van het Beheers- en Inrichtingsplan”,
Natuurbeschermingsplatform Biesbosch, mei 1990.

“Stille waters hebben vieze gronden”, congresmap bij het symposium op 28 september 1990, Merwehal Dordrecht, op initiatief van de Zuidhollandse Milieufederatie.

“Ooievaars op gif, natuurontwikkeling en vervuiling: Dilemma's van de Biesbosch”, G.J. Endedijk, Brabant Natuurlijk!, herfst 1990.

“De Biesbosch op weg naar Nationaal Park”,
Natuurbeschermingsplatform Biesbosch, december 1990.

“Stoffenproblematiek in de Biesbosch; de betekenis van verontreiniging voor toekomstige inrichting en beheer; verslag van een workshop gehouden op 20 juni 1990”, redactie: R. Cuperus, A. Klein Tank, C.C. Vos, RMNO/WLO, januari 1991.

“Ijsvogels in de Biesbosch”, K. Bolkenbaas, Pictures Publishers, Wijk en Aalburg 1991.

“Nationaal Park de Biesbosch, een samenspel van onzekerheden en mogelijkheden”, W. Borm en C. Huijgens, De Levende Natuur nr 93-3, 1992.

“De Biesbosch, natuurontwikkeling op een ‘hot spot’ van vervuiling”, R. Mes, F. Saris en T. Boudewijn, De Levende Natuur nr. 93-3, 1992.

“Voorlopig geen zwarte ooievaars in de Mariapolder”, T. Boudewijn en R. Mes, De Levende Natuur nr. 93-3, 1992.

“Natuurontwikkeling in de Biesbosch: een reactie.”, I.S. Zonneveld, De Levende Natuur nr. 93-6, 1992.

“Natuurontwikkelingsplan Noordwaard”, Consulentschap NBLF Provincie Noord-Brabant, 1992.

“De hand van de mens in het landschap”, T. Caspers, Stichting Het Noordbrabants Landschap, Haaren 1992.

“Laat de ‘oude’ natuur niet de dupe worden van de ‘nieuwe’, Over de verweving en scheiding van functies”, T. Caspers, Brabants Landschap nr. 102, april 1994.

“Naar een verzoening van ‘oude’ en ‘nieuwe’ natuur, Een geschiedenis van wederzijds respect en continuïteit”, T. Caspers, Brabants Landschap nr. 103, juni 1994.

“Beheers- en inrichtingsplan Nationaal Park de Biesbosch”, Overlegorgaan Nationaal Park de Biesbosch, augustus 1994.

“Ecosysteemvisie Delta”, C.M. Bisseling, Informatie- en KennisCentrum Natuurbeheer, Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Wageningen 1994.

“Biesbosch duurzaam? Ja graag!”, C. van Beurden, Universiteit Utrecht, januari 1995.

“Ruimte voor water”, visienotitie als aanzet voor discussie, Projectteam NW4, oktober 1995.

“Potenties voor biotische natuurontwikkeling in het Nationaal Park de Biesbosch”, TNO-rapport INRO P96-004, mei 1996.

“Natuur in Noord-Brabant, Twee eeuwen plant en dier”, Stichting Het Noordbrabants Landschap in opdracht van de Provincie Noord-Brabant, november 1996.

“Voedsel voor lepelaars”, Vogelbescherming, 1998.

“Geef terug!, spraakverwarring over natuurontwikkeling”, W. Borm en C. Huijgens, Brabant Natuurlijk!, zomer 1998.

“Brochure MER Beheer Haringvlietsluizen in het kort”, Rijkswaterstaat, 1998.

“Vele regen van de laatste tijd is een godsgeschenk”, H. Saeijs, BN/De Stem, 4 november 1998.

Tot slot enige periodieken:

“Waterbodems in de opruiming”, uitgaven van het ministerie van Verkeer en Waterstaat, Rijkswaterstaat.

“Haringvliet in het kort”, uitgaven van het ministerie van Verkeer en Waterstaat, Rijkswaterstaat, Directie Zuid-Holland

“Resultaten biologische beheersverslaglegging Biesbosch”, jaarlijkse uitgave Staatsbosbeheer, District De Biesbosch.

“De Ratelaar”, nieuwsbrief van het Nationaal Park de Biesbosch.

“De Grienduif”, Vereniging Behoud Biesbosch.

“De Roerdomp”, Vereniging Madese Natuurvrienden.